

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Veronika Čásková

**Podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání
jako formy odklonu v trestním řízení**

Diplomová práce

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání jako formy odklonu v trestním řízení“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 22. 6. 2014

Veronika Čásková

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. JUDr. Alexanderu Nettovi, CSc. za odborné vedení této práce, cenné rady a připomínky při jejím zpracování.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1. ODKLON V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	8
1.1. Pojem, účel a význam odklonu	8
1.2. Kategorizace odklonů	10
1.3. Koncepce restorativní justice	12
1.4. Právní úprava odklonů v České republice	14
1.4.1. Trestní příkaz.....	14
1.4.2. Dohoda o vině a trestu	15
1.4.3. Odstoupení od trestního stíhání	16
2. PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ	18
2.1. Obecná charakteristika institutu.....	18
2.2. Podmínky pro aplikaci podmíněného zastavení trestního stíhání.....	18
2.2.1. Okruh trestných činů	19
2.2.2. Souhlas obviněného	20
2.2.3. Doznání obviněného	21
2.2.4. Náhrada škody a vydání bezdůvodného obohacení.....	23
2.2.5. Objektivní a subjektivní kritéria určující dostatečnost řešení	25
2.2.6. Zdržení se určité činnosti.....	26
2.2.7. Složení peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti.....	27
2.3. Řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání.....	28
2.3.1. Způsob rozhodování	28
2.3.2. Náležitosti rozhodnutí	29
2.3.3. Zkušební doba	30
2.3.4. Opravné prostředky	32
3. NAROVNÁNÍ	34
3.1. Obecná charakteristika.....	34
3.2. Podmínky pro aplikaci narovnání	35
3.2.1. Okruh trestných činů	35
3.2.2. Souhlas obviněného a poškozeného	36
3.2.3. Prohlášení obviněného.....	37

3.2.4.	Náhrada škody a vydání bezdůvodného obohacení.....	37
3.2.5.	Složení peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti.....	39
3.2.6.	Objektivní a subjektivní kritéria určující dostatečnost řešení	40
3.3.	Řízení o schválení narovnání	41
3.3.1.	Způsob rozhodování	41
3.3.2.	Náležitosti rozhodnutí	43
3.3.3.	Opravné prostředky	44
4.	EXKURZ DO SLOVENSKE PRÁVNÍ ÚPRAVY ODKLONŮ	45
4.1.	Podmíněné zastavení trestního stíhání	45
4.2.	Podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného.....	47
4.3.	Smír.....	48
5.	ZHODNOCENÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY DE LEGE LATA.....	50
6.	ÚVAHY DE LEGE FERENDA	52
	Závěr.....	54
	Přílohy	56
	Seznam použitých zdrojů.....	59
	Shrnutí.....	62
	Summary	63
	Klíčová slova	64
	Key words.....	64

Seznam použitých zkratk

Ústava	Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
LZPS	Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
EÚLP	Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
ZOTČ	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestné činnosti
ZPMS	Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
TP	Zákon č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů
STZ	Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Myšlenka zavést do trestního řádu odklony ve smyslu odklonění se od standardního průběhu trestního řízení měla přinést zejména zrychlení trestního procesu, snížení počtu případů, které napadnou na soud a oboustranně přijatelné urovnání sporu mezi pachatelem trestného činu a osobou jím poškozenou. Během své dvacetileté historie doznaly jednotlivé instituty změn, které byly vyvolány poznatky z jejich praktického využívání. V dnešní době lze konstatovat, že prvotní ideu se daří naplňovat a odklony mají v trestním řádu své pevné místo. Představují spolehlivý prostředek, jak se vypořádat s tzv. bagatelní kriminalitou, která je v poměru k celkovému počtu spáchaných trestných činů zastoupena velkým dílem.

Cílem této práce je především důsledně popsat dvě hlavní formy odklonu, tj. podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání, poukázat i na jiné možnosti, resp. alternativy a v neposlední řadě také předložit návrhy na případné legislativní změny. Podklad pro zpracování tvoří odborná literatura, a to jak ve formě komentářů, monografií, tak článků publikovaných v odborných časopisech či sbornících. Nebyla opomenuta ani judikatura českých soudů, která má význam zejména v aplikační praxi při odstraňování potenciálních výkladových pochybností. Kromě srovnávací metody ve vztahu k zahraniční právní úpravě a ve vztahu mezi jednotlivými instituty navzájem byla využita zejména metoda analytická.

Diplomová práce je rozčleněna do šesti tematicky na sebe navazujících kapitol. Úvodní výklad se týká samotného pojmu odklon, jeho účelu, významu a možné kategorizace. Krátce je objasněn i s ním úzce související trend restorativní justice. Meritum práce pak tvoří kapitoly o podmíněném zastavení trestního stíhání a o narovnání, kde jsou rozebrány jednotlivé podmínky pro jejich aplikaci a průběh řízení, v němž je o nich rozhodováno. Pro komparaci zkoumané látky byla zvolena slovenská právní úprava, která je české velmi blízká, avšak zároveň vykazuje určité odlišnosti, jež by neměly zůstat nepovšimnuty, neboť mohou při plánové rekonstrukci trestního práva procesního posloužit jako inspirace. Závěrem práce je pak zhodnocena aktuální úprava odklonů, na což navazují podněty pro zákonodárce do budoucna.

Z důvodu stanoveného rozsahu práce je komplexní právní úprava odklonů zmíněna jen v obecné rovině a není podrobněji pojednáno o dalších typech odklonů, stejně jako o institutech, o nichž nepadne jednoznačná shoda, zda se mezi odklony řadí či nikoli. Zvolený obsah tedy není odrazem jejich významu či četnosti využívání, nýbrž je preferován spíše úzce vymezený předmět zkoumání, který je však zcela vyčerpán.

1. ODKLON V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

1.1. Pojem, účel a význam odklonu

Jakkoli by bylo vhodné začít definicí pojmu odklon (angl. „diversion“, něm. „die Diversion“), jakožto samotného tématu práce v širším slova smyslu, nejedná se o úkol zcela jednoznačný a jednoduchý. Jednak proto, že pojem není vymezen žádným právním předpisem, ať trestním zákoníkem či trestním řádem, jednak také proto, že ani mezi odbornou veřejností nevládne jednotný názor na to, co odklon je a které instituty pod něj lze zařadit.¹

Stručnou definici podává důvodová zpráva k rakouskému zákonu, kterým bylo v roce 1999 reformováno tamní trestní řízení, která odklon chápe jako každou formu reakce státu na spáchaný trestný čin, kde chybí prvek komplexního provedení řízení nebo ukončení řízení rozhodnutím o vině a trestu.^{2,3}

V české odborné literatuře se pak lze setkat s vymezením, že odklonem je odchylka od typického průběhu trestního procesu a znamená, že trestní řízení nedospěje do svého obvyklého konce, tedy do vynesení odsuzujícího rozsudku, nedojde k vyslovení viny a k uložení klasické sankce, ale že se řízení od této cesty „odkloní“ a trestní věc se vyřídí jinak, velmi často tím, že trestní stíhání se zastaví.⁴ Při respektování tohoto vymezení se mezi odklony zařazuje podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání při konání zkráceného přípravného řízení a odstoupení od trestního stíhání v řízeních konaných proti mladistvým. Tyto instituty jsou „klasickými“ odklony a není sporu, že do této kategorie patří. Český trestní řád zná ovšem i další způsoby vyřízení věci, které se odlišují svým průběhem, resp. formou rozhodnutí od standardního trestního řízení, jako je trestní příkaz a od roku 2012 také schválení dohody o vině a trestu, o nichž už taková uniformita klasifikace nevládne. Argumenty ve prospěch obou názorů budou zanalyzovány níže.

Při snaze vymezit účel odklonů je třeba vycházet mimo jiné i z okolností, které vedou zákonodárce k přijímání legislativy, jíž se postupně do právního řádu zavádí jednotlivé instituty. Obecně velkým problémem trestní justice je vysoký nápad, se kterým souvisí

¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges 2013, s. 740.

² PALOVSKÝ, Tomáš. Rakouská právní úprava odklonů jako vzor pro právní úpravu českou?. *Státní zastupitelství*, 2007, č. 7 - 8, s. 57.

³ Straßprozeßnovelle 1999, Regierungsvorlagen und Gesetzesinitiativen, [online]. Dostupné dne 15. 4. 2014 na <<http://www.parlament.gv.at>>

⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges 2013, s. 740 - 741.

přehlcení všech orgánů podílejících se na stíhání trestných činů a rozhodování o nich. Proto je zde trvale záměr najít účinné způsoby, jak dosáhnout odbřemenění těchto orgánů a v návaznosti na to také prostředky vedoucí ke zrychlení jednotlivých trestních procesů.

Mnohdy je spáchaná trestná činnost menší závažnosti nebo jde o případy, kdy se pachatel dopustil trestněprávního deliktu poprvé. Pak by se provádění standardního trestního řízení s potenciální možností, že bude uložen trest ze škály sankcí obsažených v trestním zákoníku, mohlo v takových situacích jevit zbytečně zdlouhavé a nepřiměřeně přísné. Z těchto skutečností vyplývá, že základním účelem odklonů je především rychlejší a efektivnější vyřízení k tomu vhodných věcí, které nevyžadují z hlediska účelu trestního řízení projednání věci před soudem v hlavním líčení. Jde tedy především o řešení problému nárůstu kriminality a snahu o efektivnější výkon justice, a to v případech skutkově i právně jednodušších, kdy typově méně závažný trestný čin spáchaly osoby do té doby žijící řádným životem, popř. osoby, u nichž postačí rozhodnutí bez projednání trestní věci v náročném a komplikovaném hlavním líčení nebo v řízení před soudem vůbec. Obviněným se zde nabízí vyřízení věci zpravidla podstatně mírnějším a méně zatěžujícím způsobem, než se tak děje v pravidelně probíhajícím soudním řízení.⁵

Jak již bylo výše naznačeno, neexistuje jednotný názor na to, co vlastně mezi odklony zařadit, čemuž nepomáhá ani fakt, že účely jednotlivých institutů se různí. Například trestní příkaz, o němž se vedou spory ohledně jeho sounáležitosti k této skupině, byl zaveden do trestního řádu za účelem zrychlit a zefektivnit trestní řízení, tedy má splňovat zejména ten úplně základní účel odklonu. Naproti tomu tradiční odklony jako podmíněné zastavení trestního stíhání nebo narovnání sahají dále a sleduje se jimi také výchovné působení na obviněného, potažmo jeho začlenění zpátky do společnosti bez stigmatizace, tj. aniž by trvale získal „nálepku“ trestně stíhané osoby, a tím se zhoršila možnost jeho společenského uplatnění. Na druhou stranu je však třeba mít na paměti, že účelem odklonu opravdu není, aby obviněný nebyl postižen vůbec, jen musí být nalezena správná míra a způsob jeho postihu.

Nepochybně významným účelem těchto institutů je také vytvoření příležitosti pro urovnání konfliktu mezi obviněným a osobou poškozenou trestným činem. Obviněnému je tak dána možnost odčinit negativní následky jeho činu, ať už v materiální nebo imateriální formě. Kromě toho, že je v těchto situacích posíleno postavení poškozeného (a tím usnadněno i vymáhání jeho nároku), od obviněného se vyžaduje jistá aktivita směřující k usmíření právě s poškozeným. Do budoucna by v ideálním případě tento postup měl na jednání obviněného

⁵ MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 832.

zanechat takový dopad, že by již z jeho strany nemělo dojít k trestné činnosti a společnost by byla chráněna.⁶

Na okraj je vhodné ještě upozornit, aby nedocházelo k nesprávné interpretaci nebo záměně pojmů, že je třeba odklony odlišovat od jiných řízení, která v sobě nesou také znaky vymykající se klasickému trestnímu procesu, ale ani v nejmenším nelze spekulovat, že by se jednalo o odklony. Důvodem pro možný matoucí dojem je zařazení odklonů do hlavy dvacáté trestního řádu, nazvané „Zvláštní způsoby řízení“. V této části jsou upraveny jak odklony (na druhou stranu ani ne všechny), tak řízení, která mají naprosto odlišné podmínky pro jejich konání, jako např. řízení proti uprchlému nebo řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu.

1.2. Kategorizace odklonů

Názorová diverzita na pojetí odklonů se odvíjí možného způsobu jejich kategorizace, jak ji uvádí Suchý⁷, kdy rozlišuje prosté odklony od odklonů podmíněných a odklonů se společenskou intervencí. Odklonem prostým se vyřizují nejméně závažné trestní věci, v nichž by další stíhání dané osoby bylo neúčelné nebo by ji nadměrně postihovalo. Jeho podstata spočívá v upuštění od trestního stíhání bez jakýchkoli dalších podmínek a věc je tak skončena bez dalších následků pro pachatele.⁸ V tomto typu se mísí dva základní prvky charakterizující odklon obecně. Jednak průběh takového trestního řízení diverguje od toho tradičního, jednak je věc vyřešena mimosoudně. Za současné platné právní úpravy tomuto odpovídá oprávnění státního zástupce trestní stíhání zastavit pro jeho neúčelnost, jsou-li splněny předpoklady uvedené v § 172 odst. 2 TŘ. S odkazem na toto ustanovení může být postupováno totožně ještě ve fázi před zahájením trestního stíhání, kdy lze věc odložit (§ 159a odst. 3 a 4 TŘ), ale také později, kdy může být trestní stíhání zastaveno soudem po předběžném projednání obžaloby (§ 188 odst. 2) nebo v průběhu hlavního líčení (§ 223 odst. 2 TŘ).

Jak už název napovídá, odklon podmíněný není konečným způsobem vyřízení věci hned od okamžiku jeho aplikace. Hlavní rozdíl od předchozího typu spočívá v tom, že je zde obviněnému stanovena určitá zkušební doba, po kterou musí plnit uložené povinnosti či dodržovat přiměřená omezení a až teprve tehdy, kdy tak učiní, tzn. kdy je možno konstatovat,

⁶ MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 833.

⁷ SUCHÝ, Oldřich. Odklon v trestním řízení. *Právník*, 1991, č. 3, s. 248.

⁸ PALOVSKÝ, Tomáš. K některým problematickým aspektům odklonů v trestním řízení. *Státní zastupitelství*, 2007, č. 3, s. 24.

že se osvědčil, je trestní stíhání zastaveno a věc je meritorně skončena. Obsahem těchto povinností a omezení je v první řadě zdržení se jakéhokoli jednání vadného z hlediska trestního práva a dále jimi mohou být také kterékoli z jedenácti uvedených v demonstrativním výčtu v § 48 odst. 4 TZ, např. podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, podrobit se léčení na návykových látkách, které není ochranným opatřením podle TZ či zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek. Jedná se o poměrně široké spektrum možností, jak zpřísnit zkušební dobu obviněného, ale všechny mají společný cíl – přimět danou osobu k tomu, aby vedla řádný život. Kromě toho se snaží odstranit ze života toho kterého jedince kriminogenní faktory (i ty potenciální), které obecně vedou k trestné činnosti nebo se v konkrétním případě podílely na spáchání trestného činu.⁹ Z tohoto vyplývá, že podmíněný odklon je velice úzce spjat s výchovným účinkem na obviněného. Jde o odraz vývoje chápání osoby pachatele, jeho trestného činu a trestněprávních konsekvencí, které mohou nastat. Moderní trestní právo totiž upřednostňuje prevenci kriminality před následným sankcionováním pachatelů, a proto se snaží zákonnými prostředky působit na osobu, která se sice již trestné činnosti dopustila, tak, aby ji už alespoň neopakovala. De lege lata tomuto popisu nejlépe odpovídá institut podmíněného zastavení trestního stíhání a jeho obdoba uplatňovaná konalo-li se zkrácené přípravné řízení, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání. V obou případech je vyžadováno, aby se obviněný ve zkušební době osvědčil, případně nadto splnil uložené povinnosti nebo vyhověl uloženým omezením, a teprve poté je trestní stíhání zastaveno, resp. v případě, že proběhlo zkrácené přípravné řízení, není trestní stíhání vůbec zahájeno.

Posledním z odklonů podle teoretického dělení je odklon se společenskou intervencí. Je-li aplikován, je upuštěno od dalšího trestního stíhání a věc je přenechána k rozhodnutí jiným, i mimosoudním orgánům. Tomuto se nejvíce v rámci české právní úpravy přibližuje odstoupení od trestního stíhání mladistvých, upravené nikoli trestním řádem, ale zvláštním zákonem, a to zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Je-li rozhodováno tímto způsobem, nic nebrání současnému uložení výchovného opatření ve formě napomenutí s výstrahou, kdy soud pro mládež, popř. státní zástupce vysloví mladistvému takové napomenutí. Co jej však zpodobňuje s odklonem se společenskou intervencí je, že toto napomenutí (po předchozím vyjádření stanoviska příslušných osob či institucí) může být přenecháno zákonnému zástupci mladistvého, škole, jíž je žákem nebo výchovnému zařízení, v němž žije (§ 20 odst. 2 ZSVM). U dospělých pachatelů, kteří jsou subjekty řízení podléhajícího režimu trestního řádu, lze takové znaky odklonu spatřovat u fakultativního zastavení trestního stíhání podle

⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 663.

§ 172 odst. 2, písm. b) TŘ. O fakultativním zastavení trestního stíhání bylo pojednáno už v souvislosti s odklonem prostým, zde je ovšem podstatný rozdíl v tom, že toto rozhodnutí státního zástupce je učiněno až po tom, co o skutku obviněného bylo rozhodováno jiným orgánem, kázeňsky, kárně anebo cizozemským soudem nebo úřadem a toto rozhodnutí lze považovat za postačující.¹⁰

1.3. Koncepce restorativní justice

Restorativní justice, kterou lze synonymicky nazvat jako obnovující či nápravná spravedlnost, vznikala postupně jako reakce na tzv. retributivní justici, přičemž své konkrétnější rysy blízké těm dnešním dostala v průběhu 90. let minulého století. V obou případech mluvíme o koncepci trestního soudnictví, a byť se jedná o koncepty velmi odlišné, nejsou vzájemnými protipóly. Justice restorativní je spíše „pouhou“ alternativou, která se od staršího přístupu různí svými metodami, prostředky a postupy. Retributivní justice ve spáchání trestného činu spatřovala vznik konfliktu mezi pachatelem a státem, který je nutno řešit potrestáním pachatele tím, že bude vykonán mu uložený trest, a dojde tak k jeho nápravě, což vyústí v ochranu společnosti před dalším kriminálním jednání této osoby v budoucnu. Restorativní justice naopak vychází z myšlenky, že primárně vzniká spor mezi obětí trestného činu a osobou, která jej spáchala. Použitím postupů, které předkládá, se docílí jak urovnání vztahu mezi dotyčnými subjekty, tak nápravy pachatele pro futuro, zejména absence recidivy. Takže zatímco retributivní justice v činu pachatele vidí útok proti státu a veřejným zájmům, justice nápravná jej bere jako útok proti lidem a mezilidským vztahům.¹¹ Co však mají oba přístupy společné je, že směřují ke stejnému cíli, tedy účinné reakci na spáchaný trestný čin a urovnání narušeného stavu.¹² Je ovšem třeba zmínit, že se neuplatňuje přístup ani čistě retributivní, ani čistě restorativní justice, hovoří se spíše o prvcích restorativní justice v trestněprávní legislativě. Prakticky vzato, je rozdíl, je-li trest obecně prospěšných prací vykonáván v místě, kde byla např. způsobena škoda na obecním majetku jako produkt výtržnictví, anebo je-li totožný trest uložen pachateli krádeže, tzv. kapsáři, kde se prvky nápravné justice budou hledat jen stěží.¹³

¹⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 49.

¹¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3510.

¹² PALOVSKÝ, Tomáš. K příčinám institucionalizace odklonů v trestním řízení. *Státní zastupitelství*, 2010, č. 7 – 8, s. 9.

¹³ PALOVSKÝ, Tomáš. K příčinám institucionalizace odklonů v trestním řízení. *Státní zastupitelství*, 2010, č. 7 – 8, s. 10.

Jak již bylo naznačeno, restorativní justice je charakteristická tím, že za primární cíl považuje potřebu urovnat narušený vztah mezi pachatelem trestného činu a osobami jím poškozenými, přičemž tyto se chápou v nejširším smyslu, tj. jak bezprostřední oběť, tak její rodina i nejbližší okruh. Stejně tak je excesivně vykládána i způsobená škoda. Cílem této koncepce je totiž zmírnění nebo ještě lépe odstranění negativních následků trestného činu nehledě na to, zda se vyskytují v podobě majetkové škody, fyzické nebo psychické újmy či ztráty společenského postavení, narušení osobních, rodinných a celkově sociálních vazeb.¹⁴ Z toho vyplývá, že je zde snaha poskytnout možnost dosažení co největšího zadostiučinění i subjektům, kterých se jednání pachatele zdánlivě nedotklo vůbec nebo jen velmi vzdáleně, typicky komunitě soustředující se okolo oběti.

Nejen k urovnání konfliktu, ale zejména aby pachatel zcela pochopil, jaký ve skutečnosti měl jeho čin dopad na život a budoucnost oběti, lze dospět pouze za aktivní součinnosti všech dotčených osob. Proto je podstatnou součástí obnovujících postupů také osobní konfrontace zainteresovaných stran. Díky ní je dán prostor poškozenému, aby vyjádřil konkrétní nepříznivé následky pro něj i jeho okolí, a na druhou stranu se zvyšuje pravděpodobnost, že si pachatel plně uvědomí, co způsobil, a přijme za to odpovědnost. Právě tento krok je nejdůležitější k naplnění účelu obnovující justice, tj. urovnání interpersonální konfliktu mezi dotýčenými osobami, vytvoření vůle pachatele nahradit škodu nebo alespoň zmírnit způsobené škodlivé následky a kompletní nápravě osoby pachatele, že v budoucnu bude naprosto absentovat kriminální jednání a společnost bude chráněna před potenciálním recidivistou.

Lze si ovšem těžko představit, že hlavní aktéři takové konfrontace by se sami sešli a byli schopni spolu komunikovat, natož dojít ke kýženému výsledku. Proto je důležitá přítomnost také třetího, neutrálního prvku, jehož funkci plní mediátor. S účinností od 1. ledna 2001 byl přijat zákon o probační a mediační službě, který definuje mediaci jako mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením (§ 2 odst. 2 ZPMS). Takové vymezení zcela koresponduje s účelem restorativní justice a je tedy zřejmé, že mediace, resp. činnost mediátora usnadňuje jeho dosažení podstatnou měrou. Ačkoli se to může jevit jako logický předpoklad, citované zákonné ustanovení i tak zakládá obligatorní podmínku pro konání mediace výslovný souhlas na ní participujících osob, tj. obviněného

¹⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3510.

a poškozeného, protože kdyby měl probíhat mediační proces za účasti osoby, jíž je to proti vůli, míjelo by se to naprosto účinkem.

1.4. Právní úprava odklonů v České republice

Máme-li již vymezen pojem i účel odklonu, lze se detailněji zabývat jednotlivými instituty, které za něj bývají označovány. Trestní řád zakotvuje následující způsoby vyřízení věci, jež se odchyľují od klasického trestního řízení: podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 a násl. TŘ), narovnání (§ 309 a násl. TŘ), podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g a násl. TŘ), trestní příkaz (§ 314e a násl. TŘ) a dohoda o vině a trestu (§ 175a a násl. TŘ), přičemž poslední dva jmenované vyvolávají názorovou neshodu, zda mezi odklony patří či nikoli. Nadto je zákonem o soudnictví ve věcech mládeže upraven institut odstoupení od trestního stíhání (§ 70 a násl. ZSVM) jakožto odklon, který lze aplikovat v řízení proti mladistvým. O podmíněném zastavení trestního stíhání a narovnání jako samotném tématu práce bude pojednáno podrobněji v dalších kapitolách. Tato část věnována zejména „sporným“ institutům a institutu vyhrazenému pouze pro řízení konané před soudem pro mladistvé.

1.4.1. Trestní příkaz

Trestní příkaz byl do trestního řádu navrácen novelou z roku 1993 a od té doby doznal značných změn, ať již v okruhu trestů, které jím lze uložit, či spektru trestních věcí, v nichž je možno jej vůbec vydat. V současné době představuje oprávnění samosoudce rozhodnout trestním příkazem po podání obžaloby nebo návrhu na potrestání pouze na základě spisového materiálu, tj. bez veřejného ústního projednání, má-li za to, že skutkový stav je dostatečně objasněn a spolehlivě prokázán a zároveň neexistuje žádná překážka v jeho vydání. Z uvedeného plyne, že jej lze vydat jak po konání standardního přípravného řízení, tak i po proběhnuvším zkráceném přípravném řízení ve zjednodušeném řízení před soudem.

Ačkoli taková charakteristika může vyvolávat dojem, že trestní příkaz tvoří výjimku hned z několika základních zásad trestního řízení, jako např. zásada veřejnosti, ústnosti nebo práva na obhajobu, v žádném případě se nejedná o porušování práva na spravedlivý proces, jelikož řádným a včasným podáním opravného prostředku, kterým je zde tzv. odpor, se obviněný může domoci zrušení vydaného trestního příkazu a nařízení jednání, kde bude jeho

věc veřejně a ústně projednána a on bude mít možnost uplatnit všechny přípustné prostředky obhajoby.

V attributech trestního příkazu lze bez pochyby spatřovat rysy odklonu, zejména jeho základní účel, a to zrychlení trestního řízení, na druhou stranu ovšem postrádá jednu z fundamentálních vlastností odklonů – že nedojde k odsouzení. Ustanovení § 314e odst. 7 TR totiž výslovně stanoví, že trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku. Podáním opravného prostředku je sice trestní příkaz automaticky zrušen a později to může mít za následek i vydání zprošťujícího rozsudku, ale právě nařízením ústního projednání se smazává neoddiskutovatelná výhoda tohoto institutu spočívající v rychlosti vyřízení věci. Navíc, je-li věc vyřízena tímto způsobem, tj. není-li podán odpor, nevytvoří se ani prostor pro urovnání interpersonálního konfliktu mezi obviněným a poškozeným, jehož nesporný význam byl již vysvětlen. Přestože se tedy nepochybně jedná o odchylku od tradičního průběhu trestního řízení, nelze trestní příkaz po důkladnějším zkoumání zařadit do kategorie odklonů.¹⁵

1.4.2. Dohoda o vině a trestu

Sjednávání takové dohody může být zahájeno jak z iniciativy státního zástupce, dojde-li k názoru, že je to v konkrétním případě vhodný postup, tak i na návrh obviněného, který musí být zastoupen obhájcem, protože se jedná o případ nutné obhajoby. Na jedné straně se přistoupením k tomuto způsobu vyřízení věci sleduje (stejně jako u trestního příkazu) zrychlení trestního řízení, jelikož obviněný projeví souhlas s neprovedením řízení před soudem, na druhé straně z toho těží i samotné zainteresované subjekty. Vidina mírnější klasifikace spáchaného skutku a jeho následků, co mohou obviněného postihnout, jej motivuje k doznání se k činu a celkové spolupráci během procesu sjednávání dohody.¹⁶ Toho se může účastnit také poškozený, když včas uplatní svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení. Jeho postavení je zde výrazně posíleno oproti tradičnímu průběhu řízení, ale nedosahuje takového významu jako u jiných institutů, zejm. narovnání. Proto jeho neúčast či dokonce neuplatnění adhezního nároku nezpůsobuje nemožnost uzavření dohody o vině a trestu. Jakmile je dosaženo konsenzu mezi státním zástupcem a obviněným, musí být dohoda předložena příslušnému soudu ke schválení. Přestože je to tedy v podstatě státní zástupce, kdo klasifikuje spáchaný trestný čin

¹⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 60.

¹⁶ ŠČERBA, Filip a kol. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, s. 18.

a určuje, jaký trest za něj bude uložen, soudu zůstává zachována finální rozhodovací pravomoc, a tudíž může předloženou dohodu i neschválit. Ovšem nenajde-li pro to důvody, má jeho rozhodnutí povahu odsuzujícího rozsudku¹⁷. Tím se opět otevírá otázka, zda se může jednat o odklon v případě, kdy jako jediný argument ve prospěch kladné odpovědi slouží kratší doba trestního řízení. Domnívám se, že stejně jako v předchozím případě nikoli, byť příležitost pro urovnání konfliktu mezi poškozeným a obviněným je zde nesrovnatelně větší. Nelze však odhlížet od skutečnosti, že absence odsouzení, kterou jako znak odklonu považují za esenciální, není u dohody o vině a trestu dána.

1.4.3. Odstoupení od trestního stíhání

Tento institut nepředstavuje žádný sporný případ, zda o odklon jde či nikoli, právě naopak o něm panuje jednoznačná shoda, že do této kategorie spadá. Pokládám ovšem za vhodné se o něm, byť krátce, zmínit, protože ačkoli se ve své podstatě shoduje s ostatními typy odklonů, lze u něj nalézt nejednu odchylku v rámci jeho aplikace.

Jedná se o jediný odklon, jež je upraven mimo trestní řád, a to v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, přičemž tento je k prvně jmenovanému v poměru speciality. Není ovšem jediným odklonem, který lze v řízení proti mladistvým využít. V § 69 ZSVM jsou na první pohled taxativně vyjmenovány všechny zvláštní způsoby řízení, které mohou být použity. Kromě tohoto zákon uvádí také podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání. Co však dělá ze zmiňovaného výčtu výčet neuzavřený, je možnost vést proti mladistvému řízení proti uprchlému, řízení před samosoudcem, řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu i řízení o přezkumu příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, což je odůvodněno právě vztahem mezi *lex generalis* a *lex specialis*.¹⁸

Podstatnou odlišnost od jiných odklonů lze nalézt již v předpokladech pro jeho použití. Není totiž výslovně požadováno, aby se mladistvý obviněný ke spáchanému přečinu doznal nebo aby alespoň prohlásil, že spáchal skutek, pro který je trestně stíhán. Toto je svým způsobem kompenzováno požadavkem v § 68 ZSVM, který je společný všem odklonům využívaných v řízení proti mladistvým, tj. aby mladistvý byl připraven nést odpovědnost za spáchaný přečin, vypořádat se s jeho příčinami a zapříčinil se o odstranění škodlivých následků svého provinění. Tohoto ovšem nelze docílit právě bez prohlášení, že mladistvý se daného činu dopustil a nedozná-li se takto, není možné ani očekávat, že by zcela pochopil

¹⁷ § 314r odst. 4 TŘ.

¹⁸ ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Praha: C. H. Beck, 2011, 3. vydání, s. 549.

rozsah následků svého jednání, a tak se v budoucnu páchání provinění vyvaroval. A protože odstoupení od trestního stíhání je nejmírnějším alternativním způsobem vyřízení věci a zejména proto, že rozhodnutí o něm obsahuje výrok o zastavení trestního stíhání, tj. po nabytí právní moci zakládá překážku rei iudicatae, neměl by soud, popř. v přípravném řízení státní zástupce k takovému rozhodnutí přistoupit, nebude-li zcela zřejmé, že tento obecný předpoklad pro aplikaci odklonu je splněn.¹⁹

Velmi specificky je u tohoto institutu upraven způsob náhrady způsobené škody a s ním související urovnání sporu mezi obviněným a poškozeným. Zatímco § 68 ZSVM vyslovuje obecný předpoklad, aby mladistvý byl připraven přičinit se o odstranění škodlivých následků provinění, ustanovení § 70 odst. 3 ZSVM je konkrétnější, když jako fakultativní důvod pro rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání uvádí, že byla úplně nebo částečně nahrazena způsobená škoda či úplně nebo částečně vydáno bezdůvodné obohacení získané proviněním a poškozený souhlasí s takovým způsobem náhrady a rozsahem vrácení. Text zákona vychází z možnosti, že obviněným je v tomto případě osoba, která je pravděpodobně stále žákem nebo studentem a nemá tedy dostatečný vlastní finanční příjem. Proto zde není explicitně uvedeno, že všechny negativní důsledky musí být odstraněny či zmírněny k okamžiku rozhodování, ale stačí, když mladistvý bude připraven tak učinit alespoň v blízké budoucnosti nebo např. ve formě pravidelných splátek. Současně zde absentuje podmínka, aby škodu nahradil výlučně on sám, právě naopak je umožněno, aby se tak stalo za pomoci např. zákonného zástupce, protože stále je třeba se snažit naplňovat zásadu zakotvenou v § 3 odst. 7 ZSVM, podle níž musí řízení směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem nebo aby se mu dostalo přiměřeného zadostiučinění. Nelze ale opomíjet, že chce-li soud rozhodnout o odstoupení od trestního stíhání na podkladě těchto skutečností, musí existovat také souhlas poškozeného se způsobem a rozsahem reparace, jakožto kumulativní podmínkou.²⁰

¹⁹ ŠČERBA, Filip. K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým. *Trestní právo*, 2005, č. 5, s. 17.

²⁰ ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 596.

2. PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

2.1. Obecná charakteristika institutu

Podmíněné zastavení trestního stíhání byl vůbec první odklon, který byl zařazen do českého trestního řádu, a to zák. č. 292/ 1993 Sb., jež nabyl účinnosti 1. 1. 1994. Od této doby institut doznal několika změn, od okruhu trestných činů, při jejichž stíhání může být aplikován, přes rozsah povinností, které je možné obviněnému uložit, až po úpravu řízení, kdy je o něm rozhodováno.

Zákonodárce se tímto krokem snažil přispět ke zrychlení trestního procesu ve věcech, v nichž není třeba konat standardní trestní řízení, tj. v jeho plné délce a s rozsáhlým prováděním důkazů, bez zřetele na to, zda je důvodem nízká typová závažnost spáchaného trestného činu nebo jsou důvody dány na straně osoby obviněného nebo v konkrétním případě existuje jejich kombinace, tj. jedná se o skutkově i právně jednodušší případ, kdy se deliktu dopustila osoba, která v minulosti dosud nebyla trestně stíhána.²¹

Velice významným účelem tohoto odklonu je také snaha o urovnání nastalého sporu mezi pachatelem (obviněným) a obětí trestného činu (poškozeným). Rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání lze dosáhnout jak účinného výchovného působení na obviněného, tak náhrady škody způsobené trestným činem jako pozitivního důsledku pro poškozeného. Z výše uvedeného vyplývá, že tento institut obsahuje prvky restorativní justice, přičemž současně zůstávají zachovány základní zásady trestního řízení a veškerá činnost směřuje k naplnění účelu trestního řízení.²²

2.2. Podmínky pro aplikaci podmíněného zastavení trestního stíhání

V ustanovení § 307 odst. 1 TŘ jsou vymezeny předpoklady, které musí být kumulativně splněny vždy, má-li být trestní stíhání podmíněně zastaveno. De lege lata jimi jsou:

- a) Koná se řízení o přečinu
- b) Obviněný souhlasí s podmíněným zastavením trestního stíhání

²¹ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 545.

²² Srov. TERYNGEL, Jiří. K některým otázkám podmíněného zastavení trestního stíhání. *Bulletin advokacie*, 1995, č. 9, s. 23.

- c) Obviněný se k činu doznal
- d) Obviněný nahradil způsobenou škodu, uzavřel dohodu s poškozeným o její náhradě nebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě, resp. vydal bezdůvodné obohacení činem získané, uzavřel dohodu s poškozeným o jeho vydání nebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání
- e) Soud, příp. státní zástupce považuje podmíněně zastavení trestního stíhání za dostačující vyřízení věci vzhledem k osobě obviněného a okolnostem případu.

V určitých případech může být rozhodnuto také podle § 307 odst. 2 TŘ, který stanoví své vlastní podmínky aplikace nad tyto základní. Hned úvodem je třeba objasnit, že přestože trestní řád zavádí dva specifické požadavky, a to závazek zdržet se určité činnosti a složení peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti, nejedná se výhradně o alternativy, nýbrž mohou být využity i zároveň pro téhož obviněného.

2.2.1. Okruh trestných činů

Text zákona při stanovení podmínek aplikace tohoto odklonu předpokládá, že se koná řízení o přečinu. Tento pojem souvisí se zavedením tzv. bipartice trestných činů na přečiny a zločiny, která byla ukotvena přijetím nového trestního zákoníku. Ustanovení § 14 odst. 2 TZ definuje kategorii přečinů jako všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Oproti předchozí právní úpravě tak došlo k rozšíření okruhu trestných činů, jelikož do roku 2010 bylo možné tento institut využít pouze v řízeních o trestných činech, u nichž horní hranice trestu odnětí svobody nepřevyšovala pět let, tj. bez ohledu na formu zavinění.²³

Při zkoumání, jestli je tato podmínka splněna, nehraje roli, zda v konkrétním případě přichází v úvahu mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody pro recidivistu zvláště závažného zločinu (§ 59 odst. 1 TZ) nebo pro pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch zločinecké skupiny (§ 108 odst. 1 TZ). Nepřihlíží se naopak ani ke snížení trestní sazby na polovinu z důvodu, že trestného činu, resp. provinění, se dopustila osoba ve věku mladistvých (§ 31 odst. 1 ZSVM).²⁴

²³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 61.

²⁴ Srov. MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 841.

V tomto počínu zákonodárce lze spatřovat zcela evidentní snahu připravit orgánům rozhodujícím o podmíněném zastavení trestního stíhání co nejširší základ pro aplikaci tohoto odklonu, aby splnění dalších podmínek záviselo na subjektivních faktorech, jako je osoba a vůle obviněného, popř. ochota poškozeného dohodnout se. Jednoduše aby tedy zákonná úprava nepředstavovala zbytečně formalizovanou překážku při dosahování účelu odklonů. Na druhou stranu ovšem nelze přehlédnout fakt, že do kategorie přečinů spadají i takové trestné činy, u kterých by se podmíněném zastavení trestního stíhání mohlo jevit jako nedostačující, resp. nepřiměřeně mírné rozhodnutí. Takovým případem budou zejména nedbalostní trestné činy, jejichž horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody převyšuje 5 let, jako např. usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 3 a 4 TZ nebo obecné ohrožení z nedbalosti podle § 273 odst. 3 TZ.²⁵ Naprosto oprávněně je zde případné využití odklonu diskutabilní, neboť je-li následkem smrt člověka, lze si stěží představit splnění i ostatních podmínek, zejm. náhradu škody a okolnosti případu, které by podmíněné zastavení trestního stíhání odůvodňovaly jako dostačující řešení.

2.2.2. Souhlas obviněného

Jelikož trestní stíhání může být podmíněně zastaveno také z rozhodnutí státního zástupce již v přípravném řízení, vyvolává to diskuzi, zda tímto nedochází k porušení práva obviněného na spravedlivý proces, zejména jeho atributů jako je právo na obhajobu, právo na veřejné a ústní projednání věci, zásada presumpce neviny a zda nejde mj. o ingerenci do výlučných práv soudů, kdy rozhodovat o vině a trestu za spáchané trestné činy přísluší pouze soudu (čl. 40 LZPS).²⁶

Je to právě podmínka souhlasu obviněného, která rozptyluje dané pochybnosti o ústavní konformitě. Svým souhlasem totiž obviněný vyjadřuje, že je srozuměn se situací, porozuměl všem poučením vztahujícím se k podmíněnému zastavení trestního stíhání a je jeho vůlí přistoupit na tento postup ve věci a vzdát se tradičního projednání před soudem.²⁷

Jde o úkon osobní povahy, tzn., musí být učiněn samotným obviněným a nemůže se při něm nechat nikým zastoupit. Žádné zvláštní formální náležitosti souhlasu zákon nepožaduje, proto se užije obecné ustanovení pro podání ve znění § 59 odst. 1 věta druhá TŘ. Souhlas lze udělit podepsáním protokolu po provedeném výslechu a řádném poučení o tomto

²⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 61.

²⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 758.

²⁷ ŠČERBA, Filip. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 2, s. 34.

odklonu nebo jej zahrnout do návrhu obviněného na podmíněné zastavení trestního stíhání, který je oprávněn podat. V pozdějším stádiu řízení může být dán také kladnou odpovědí na dotaz soudu při hlavním líčení, např. v situaci, kdy tento postup navrhl obhájce obviněného.²⁸ Obsahově může být projevem jakýmkoli způsobem nevzbuzujícím pochybnosti o tom, že obviněný souhlasí s podmíněným zastavením trestního stíhání, které je proti němu vedeno.²⁹

Udělení souhlasu je v plné dispozici obviněného a to stejné platí i pro jeho případné zpětvzetí. Dojde-li obviněný po zvážení všech okolností k závěru, že je pro něj výhodnější, aby se konalo standardní trestní řízení před soudem (např. je přesvědčen o své nevině a má za to, že se podaří ji prokázat, kdy navíc po vydání zprošťujícího rozsudku nebude zavázán k náhradě škody), má možnost vzít svůj souhlas zpět. Pro určení, kdy je poslední možný okamžik tak učinit, se aplikuje analogicky § 163 odst. 2 věta druhá TŘ, který umožňuje poškozenému vzít zpět svůj souhlas s trestním stíháním do doby, než se soud druhého stupně odebere k závěrečné poradě. Následkem tohoto by poté byla absence jednoho ze zákonných předpokladů, který musí být splněn, má-li být trestní stíhání podmíněně zastaveno, a povinnost pokračovat v tomto trestním stíhání.³⁰

2.2.3. Doznání obviněného

Doznání obviněného je další podmínkou, která je spojena s projevem vůle, jež může učinit výlučně osoba, proti níž se trestní stíhání vede. Nelze jej ovšem zaměňovat či ztotožňovat s udělením souhlasu, o němž bylo pojednáno výše, neboť jde o dva zcela odlišné úkony a jeden nelze nahrazovat druhým. Na druhou stranu však nic nebrání tomu, aby jak souhlas, tak doznání obviněného byly obsaženy v téže výpovědi, o které bude řádně sepsán protokol.³¹

Stejně jako v předchozím případě, nesmí být obviněný k doznání nijak donucován. Jeho doznání nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu (§ 2 odst. 5 věta druhá TŘ), právě naopak v nich musí nalézt oporu, být s nimi v souladu a nevzbuzovat pochybnosti o jeho pravdivosti.³² Dalším

²⁸ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 546.

²⁹ SOTOLÁŘ, Alexander, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 56.

³⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 66.

³¹ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 704.

³² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3481.

společným znakem se souhlasem je jejich cíl. Ani jeden nemá sloužit k dosažení mírnější právní kvalifikace, od které se následně bude odvíjet mírnější rozhodnutí ve věci. Naopak má reflektovat postoj obviněného, který tak přijímá svou odpovědnost za skutek, jehož se dopustil a připravenost čelit jeho důsledkům.³³

Co se týče okamžiku takové výpovědi, je nutné, aby ji daná osoba učinila až ve chvíli, kdy se nachází v procesním postavení obviněného, tj. po vydání usnesení o zahájení trestního stíhání. Neméně důležitá je také procesní forma výpovědi, aby bylo možné ji později použít jako důkaz. Obviněný svou výpověď musí učinit před orgány činnými v trestním řízení, proto podmínka doznání není naplněna, dozná-li se obviněný např. při jednání s úředníkem Probační a mediační služby.³⁴

Samotné doznání pak spočívá v takové výpovědi obviněného, v níž potvrzuje, že se dopustil toho, co se mu v rámci trestního stíhání klade za vinu, zejm. tedy spáchání skutku, pro nějž je stíhán. Tím se rozumí doznání vztahující se na celý skutek, na všechny jeho skutkové okolnosti, ze kterých může orgán činný v trestním řízení dovodit naplnění zákonných znaků trestného činu, tedy i zavinění a protiprávnost.³⁵

Při takto stanovených podmínkách snadno vyvstává otázka, jak se obviněný může doznat k činu spáchanému z nevědomé nedbalosti. S odpovědí přišla judikatura³⁶, když soud v konkrétním případě dospěl k závěru, že postačí, pokud obviněný dozná skutečnosti umožňující závěr o tom, že se trestného činu dopustil, aniž by výslovně uvedl, že se cítí určitým trestným činem vinen. Jestliže uvede, že nemůže říci žádnou skutečnost k projednávanému činu, neboť právě kvůli své nedbalosti určité skutečnosti nepostřehl, ale připouští, že tyto skutečnosti kvůli jeho zavinění nastaly, a zároveň nevznáší-li žádné výhrady vůči své trestní odpovědnosti, lze toto považovat jako dostatečné doznání.

Samozřejmě nelze od každého obviněného očekávat, že se dozná ihned, jakmile je o možnosti, podmínkách a následcích podmíněného zastavení trestního stíhání poučen příslušným orgánem činným v trestním řízení. Proto není vyloučeno, aby se k takovému rozhodnutí státní zástupce či soud uchýlil, i když obviněný po jistou dobu odmítal se doznat či popíral dílčí skutkové okolnosti, tj. učinil k těmto skutku více procesně relevantních

³³ ŠČERBA, Filip. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 2, s. 34.

³⁴ ŠTEFLOVÁ, Jarmila. Na co si dát pozor při rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání. *Státní zastupitelství*, 2011, č. 9, s. 32.

³⁵ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 7. 2003, sp. zn. 61 To 275/2003.

³⁶ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 5. 2005, sp. zn. 4 To 383/2005.

výpovědí. Tato podmínka je tedy splněna, existuje-li zde způsobilé doznání v okamžiku rozhodování o tomto odklonu.³⁷

2.2.4. Náhrada škody a vydání bezdůvodného obohacení

Stanovení povinnosti nahradit škodu způsobenou trestným činem zcela evidentně demonstruje snahu dosáhnout jednoho ze základních účelů odklonu, a to urovnání konfliktu, jenž vznikl mezi obviněným a poškozeným. Mimo to se naplňuje i princip restorativní justice, která tento postup upřednostňuje před odsouzením a potrestáním obviněného. Zákonem č. 181/2011 Sb. byl novelizován trestní řád, kdy došlo zejména k posílení postavení poškozeného. Nově se již v trestním řízení může domáhat kromě náhrady majetkové škody, aby též byla odčiněna nemajetková újma a bylo vydáno bezdůvodné obohacení jako následky trestného činu. Přestože tedy doslovná dikce ustanovení § 307 odst. 1 TŘ o nemajetkové újmě nehovoří, z výše uvedeného vyplývá, že musí být poškozenému odčiněna, má-li být trestní stíhání obviněného podmíněně zastaveno.³⁸

De lege lata je umožněno splnit tento požadavek hned třemi způsoby, přičemž žádný není preferován a případná kombinace více z nich je přípustná. Při volbě alternativy je třeba zohlednit subjektivní možnosti obviněného, rozsah a povahu způsobené škody, případně další faktory tak, aby nároky poškozeného byly uspokojeny zásadně v celém rozsahu a způsobem pro něj co možná nejvýhodnějším.³⁹ Konkrétně se jedná o tyto způsoby:

- a) náhrada škody
- b) uzavření dohody o náhradě škody s poškozeným
- c) učinění jiných potřebných opatření.

Obdobně je tomu i v případě, kdy nebyla způsobena škoda, ale obviněný se trestným činem bezdůvodně obohatil na úkor poškozeného. Obviněný tedy může bezdůvodné obohacení jednorázově vydat, uzavřít dohodu s poškozeným o jeho vydání nebo učinit jiná vhodná opatření směřující k jeho vydání [§ 307 odst. 1 písm. c) TŘ]. Pouze pro doplnění se jeví vhodným uvést, že obviněný musí nahradit škodu nebo vrátit bezdůvodné obohacení ve

³⁷ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 7. 2003, sp. zn. 61 To 275/2003.

³⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3482.

³⁹ SOTOLÁŘ, Alexander, PŮRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 58 – 59.

vztahu ke všem subjektům, kterým škoda vznikla, nebo na jejichž úkor se obohatil, byť by nebyly zachyceny v popisu skutku, který je předmětem trestního stíhání.⁴⁰

Jednorázová náhrada škody je ideální řešení v případě, kdy finanční situace obviněného dovoluje využít tento přímý, nejrychlejší a pro poškozeného pravděpodobně nejvýhodnější způsob. Přestože se zde mluví o náhradě škody v penězích, není vyloučeno, aby v individuálních případech, kde se to jeví jako vhodné a účelné, bylo zvoleno navrácení v předešlý stav.⁴¹

Možnost ad b) se nabízí, nedisponuje-li obviněný takovými prostředky, aby byl schopen nahradit veškerou škodu do okamžiku rozhodování o odklonu. V dohodě se proto obviněný zaváže uhradit způsobenou škodu v budoucnu, a to tak, aby k zaplacení celé způsobené škody došlo do konce zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání. Sjednají-li si strany dobu splatnosti na dobu ještě před rozhodnutím, jedná se o pouhé písemné vyjádření vůle obviněného, neboť faktické plnění v souladu s takovou dohodou by se rovnalo reparaci prvně uvedeným způsobem.⁴²

Poslední alternativou jak naplnit tuto podmínku je, že obviněný učiní jiná potřebná opatření, která směřují k náhradě škody. Judikatura⁴³ přiblížila význam tohoto způsobu, když jiná potřebná opatření vymezila jako ta opatření, která přináší poškozenému podobnou míru jistoty, jakou mu přináší dohoda (viz výše), jejíž obsah je právně závazný a jejíhož splnění se lze domoci soudně. Byť se nejedná o příliš častý jev, lze nalézt několik praktických případů, jak této možnosti využít. Např. byl-li přečin spáchán v souvislosti s dopravní nehodou, je takovým opatřením nahlášení pojistné události pojišťovně. Odmítá-li poškozený přijmout nabízenou náhradu škody v penězích, postačí, když ji obviněný složí do soudní úschovy. Není vyloučeno, aby tato opatření učinil i jiný subjekt, který odpovídá za způsobenou škodu, typicky zaměstnavatel v případech, kdy škoda byla způsobena zaměstnancem při plnění pracovních úkolů (zaměstnavatel poté vůči němu uplatní regres).⁴⁴

Bylo by nesprávné se domnívat, že využít tohoto odklonu nelze u obviněných, kteří žádnou škodu nezpůsobili, nebo ji poškozený nepožaduje nahradit. Rovněž to, že poškozený

⁴⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2012, sp. zn. 15 Tdo 1198/2012.

⁴¹ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 550.

⁴² Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích, pobočka v Táboře ze dne 16. 1. 2008, sp. zn. 14 To 1/2008.

⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1515/2012.

⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3484 -3485.

nesouhlasí s rozsahem a způsobem náhrady škody (byť jde o způsob přípustný a škoda je nahrazovaná ve skutečné výši), není překážkou pro podmíněné zastavení trestního stíhání.⁴⁵

2.2.5. Objektivní a subjektivní kritéria určující dostatečnost řešení

Má-li být trestní stíhání obviněného podmíněně zastaveno, musí orgán, který by o tom případně vydával usnesení, dospět k názoru, že takové rozhodnutí lze vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu považovat za dostačující. Ať už bude soud či státní zástupce zkoumat a vyhodnocovat subjektivní kritéria týkající se osoby obviněného, nebo objektivní kritéria stran okolností případu, musí tak činit individuálně pro každý případ. Neměl by tedy paušalizovat s poukazem na menší či větší typovou závažnost trestného činu, protože i tam, kde by přicházel v úvahu nepodmíněný trest odnětí svobody či uložení zákazu činnosti, není podmíněné zastavení trestního stíhání vyloučeno.⁴⁶

Jak a co přesně se má hodnotit při posuzování osoby obviněného, se odborná literatura⁴⁷ i judikatura⁴⁸ shodují v tom, že je třeba zvažovat pozitivní i negativní stránky a projevy jeho osoby tak, jak vyplývají z jeho chování ve společnosti – především pak v místě bydliště, na veřejnosti, či v zaměstnání. K vyvození závěrů o tomto je žádoucí obstarat si zejména opis rejstříku trestů, výpis z evidence přestupků, výpis z evidenční karty řidiče, pracovní hodnocení nebo zprávu o pověsti z místa bydliště.⁴⁹ Nezanedbatelnou roli hrají i jiné skutečnosti jako např., zda se jedná o prvopachatele nebo naopak recidivistu, zda se trestného činu dopustil ve věku blízkém mladistvým nebo ve zmenšené přičetnosti. Samozřejmě nelze opomíjet ani jeho osobní, majtkové, rodinné a sociální poměry.⁵⁰

Okolnosti případu představují takové skutečnosti, které se nevztahují k osobě obviněného jako pachatele trestného činu, ale charakterizují samotný spáchaný přečin a jeho společenskou škodlivost, včetně vlivu na ostatní členy společnosti. Tyto okolnosti mohou být

⁴⁵ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 706.

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3485.

⁴⁷ Srov. např. CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 705 – 706.

⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1571/2011.

⁴⁹ ŠTEFLOVÁ, Jarmila. Na co si dát pozor při rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání. *Státní zastupitelství*, 2011, č. 9, s. 33.

⁵⁰ SOTOLÁŘ, Alexander, PŮRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 40.

vyjádřeny zejména konkrétním způsobem provedení trestného činu, jeho následky, mírou zavinění obviněného, jeho pohnutkou, prostředím a situací, za níž k činu došlo, apod.⁵¹

Vyhodnocuje-li poté státní zástupce nebo soud všechna tato kritéria, měl by tak činit v jejich vzájemných souvislostech a nikoli odděleně. Zároveň by neměl vyzdvihovat (v dobrém nebo špatném smyslu) jednu skutečnost na úkor těch ostatních.⁵²

2.2.6. Zdržení se určité činnosti

Novelou trestního řádu provedenou zák. č. 193/2012 Sb. zákonodárce reagoval na podněty odborné veřejnosti, jak dále přispět k rozšíření případů, v nichž je možné využít odklonu. Důvodová zpráva uvádí jako jeden z hlavních účelů této novely mj. také zrychlení a snížení nákladů trestního procesu, a to zejména u deliktů spáchaných v dopravě. Jedná se totiž o trestné činy, u nichž se mnohdy jako nejvhodnější trest jeví uložení zákazu činnosti, tj. zákazu řízení motorových vozidel. Dosavadní právní úprava podmíněného zastavení trestního stíhání takové řešení ovšem vylučovala, protože byť by takový zákaz řízení byl vysloven „pouze“ v rámci uložení přiměřených omezení, šlo by o nahrazování trestu zákazu činnosti, což je nepřipustné (srov. např. č. 6/99 Sb. rozh. tr.).⁵³ Z tohoto důvodu nepřicházel v úvahu jiný postup než podání obžaloby nebo návrhu na potrestání.

Podstata nově přijatého § 307 odst. 2 písm. a) TŘ tkví v tom, že soud nebo státní zástupce může trestní stíhání obviněného podmíněně zastavit, jestliže jsou naplněny kumulativně všechny podmínky uvedené v odst. 1 (viz výklad výše) a zároveň se obviněný dobrovolně zaváže, že se během zkušební doby zdrží určité činnosti, v souvislosti s níž se dopustil přečinu, pro nějž je stíhán. Právě souvislost mezi trestným činem a danou činností je základním předpokladem pro zvolení tohoto řešení. Obviněný se přečinu musí dopustit při dané činnosti, ale postačí též, pokud tato činnost dala obviněnému příležitost ke spáchání přečinu nebo mu to usnadnila. Na druhou stranu je třeba poznamenat, že činnost, jíž se má obviněný zdržet, nemusí být znakem objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu.⁵⁴

Kromě výše zmíněného zdržení se řízení motorových vozidel tato úprava najde své praktické uplatnění i v jiných oblastech, např. zdržení se výkonu funkce statutárního orgánu

⁵¹ MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 842.

⁵² MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 842.

⁵³ ŠČERBA, Filip. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 2, s. 36.

⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3490.

obchodní korporace nebo závazek obviněné právnické osoby, která není vyloučena z osobní působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, zdržet se výkonu činnosti.⁵⁵

2.2.7. Složení peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti

Druhý nově zavedený případ, jímž se má zvýšit frekvence využívání tohoto odklonu, je složení peněžité částky obviněným na účet soudu, popř. v přípravném řízení na účet státního zastupitelství. Tato částka bude určena na pomoc obětem trestné činnosti, přičemž podrobnosti jsou aktuálně upraveny nově přijatým zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (§ 23 a násl.).

Stinnou stránkou této snahy o „zatraktivnění“ podmíněného zastavení trestního stíhání tímto způsobem bude pravděpodobně jeho dopad na využívání druhého odklonu, a to narovnání. Jak bude pojednáno dále, narovnání vyžaduje kromě dalších podmínek i souhlas poškozeného s takovým vyřízením věci. Proto bude nezřídka jednodušší a rychlejší trestní stíhání podmíněně zastavit poté, co obviněný splní podmínky v odst. 1 § 307 TŘ a ještě před rozhodnutím složí přiměřenou finanční sumu. V důsledku toho zřejmě dojde spíše k prohloubení propasti mezi oběma odklony, co se týče jejich (ne)využívání, než k vyrovnání nerovnoměrného stavu.⁵⁶ Pro případ, že by i přes splnění všech zákonem stanovených podmínek nebylo přistoupeno k aplikaci tohoto odklonu, peněžitá částka bude obviněnému samozřejmě vrácena.⁵⁷

Jak u této novinky, tak u novinky popsané v předchozí podkapitole se vyžaduje, aby vyřízení věci tímto způsobem bylo odůvodněno povahou a závažností přečinu, okolnostmi jeho spáchání anebo poměry obviněného. Zvolená dikce zákona opakuje zásady pro stanovení druhu trestu a jeho výměry, jak jsou uvedeny v § 39 TZ, tedy v hmotněprávním předpise. Poté znovu stanoví, že se musí jednat o rozhodnutí dostačující vzhledem k objektivním a subjektivním okolnostem případu, tedy stejně jako je tomu, je-li rozhodováno podle prvního odstavce.⁵⁸ Celkově tento krok zákonodárce lze hodnotit částečně jako slibný, částečně však i kontraproduktivní ve vztahu k jiným odklonům. Navíc jím přijaté znění druhého odstavce § 307 TŘ působí poněkud překombinovaným dojmem.

⁵⁵ Tamtéž, s. 3491.

⁵⁶ ŠČERBA, Filip a kol. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, s. 77 – 78.

⁵⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges 2013, s. 755.

⁵⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3487.

2.3. Řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání

Řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání je charakteristické svojí dvoufázovostí. Rozhodující orgán, tj. soud nebo v přípravném řízení státní zástupce, nejprve přezkoumá, zda jsou splněny všechny podmínky, které zákon vyžaduje k aplikaci tohoto odklonu. Dojde-li ke kladnému závěru, může v první fázi vydat mezitímní rozhodnutí o tom, že se trestní stíhání obviněného podmíněně zastavuje a současně mu stanoví zkušební dobu v určité délce. Po jejím uplynutí tentýž orgán rozhodne o tom, že se obviněný osvědčil nebo o jeho osvědčení se nastane právní fikce. Nicméně obojí má za následek meritorní zastavení trestního stíhání a tedy i konečné vyřízení věci (§ 308 odst. 3 TŘ).

Nejde ovšem o obligatorní postup rozhodujícího orgánu, byť by byly dány všechny předpoklady, neboť na takové rozhodnutí není právní nárok. Ne zvolí-li soud nebo státní zástupce tuto formu odklonu, bude provedeno standardní trestní řízení. Stejně tak, jestliže se obviněný během zkušební doby neosvědčí, bude pokračováno v jeho trestním stíhání.

2.3.1. Způsob rozhodování

Jak již bylo mnohokrát uvedeno, rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání přísluší v přípravném řízení státnímu zástupci a v pokročilejší fázi trestního řízení soudu. Státní zástupce tak může učinit na podnět policejního orgánu, na žádost obviněného nebo z vlastní iniciativy. Co se týče časového vymezení, kdy mu toto právo náleží, může být trestní stíhání podmíněně zastaveno kdykoli od jeho samotného zahájení až do okamžiku podání obžaloby. Zástupce veřejné žaloby rozhoduje pouze na podkladě spisového materiálu a vždy neveřejně.⁵⁹ Je-li rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání v tomto stádiu řízení, dochází k naplnění účelu odklonu v široké míře, protože délka trestního řízení je markantně zkrácena.

Nerozhodl-li tímto způsobem státní zástupce, nic nebrání soudu, aby tak učinil on sám, zejm. došlo-li ke splnění všech podmínek až po podání obžaloby. Ze zákonné formulace věcné příslušnosti vyplývá, že ve valné většině případů bude o podmíněném zastavení

⁵⁹ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 554.

trestního stíhání rozhodovat samosoudce.⁶⁰ Nejsou ovšem vyloučeny ani případy, kdy v prvním stupni bude zasedat senát. Bude tomu tak především, dojde-li ke změně právní kvalifikace a stíhaný skutek bude nově posouzen jako trestný čin, na nějž nelze aplikovat § 314a TŘ. V těchto situacích může být o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodnuto po předběžném projednání obžaloby, v průběhu hlavního líčení nebo i neveřejném zasedání mimo hlavní líčení.⁶¹

Po několika diskuzích v odborných kruzích, jakož i po vydání několika soudních rozhodnutí s protichůdnými závěry (a argumenty je podporujícími), je konečně v zákoně výslovně stanovena možnost i odvolacího soudu, aby rozhodl o podmíněném zastavení trestního stíhání.⁶² Kladně tak lze hodnotit především odstranění výkladových nejasností.

Bez ohledu na to, kdo je rozhodujícím orgánem v konkrétním případě, jeho rozhodnutí má vždy formu usnesení. V případě, že obviněný podal žádost, aby bylo rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání a této žádosti nebylo z jakéhokoli důvodu vyhověno, není nutné, aby o tomto bylo vydáno zvláštní rozhodnutí. Plně postačí, pokud státní zástupce nebo soud své důvody uvede v jiném meritorním rozhodnutí.⁶³

Jelikož pravomocná usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání jsou evidována v rejstříku trestů, jsou rozhodující orgány povinny zasílat Rejstříku trestů zprávu o tomto postupu. Rovněž jej zpravují o ponechání podmíněného zastavení trestního stíhání v platnosti a o tom, že se obviněný ve zkušební době osvědčil (viz níže).⁶⁴

2.3.2. Náležitosti rozhodnutí

Na náležitosti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání se vztahují obecné požadavky dle § 134 TŘ. Na jiném místě pak zákon uvádí výroky, které jsou obligatorní, stejně jako to, co může být obviněnému uloženo fakultativně. Každé rozhodnutí musí vždy obsahovat přesně specifikovaný popis skutku, pro který se stíhání vede, resp. které se podmíněně zastavuje, a trestný čin, který je v něm spatřován, tedy přesnou právní kvalifikaci s odkazem na zákonné ustanovení. Nezbytnou součástí usnesení je stanovení konkrétní délky

⁶⁰ § 314a TŘ stanoví, že samosoudce koná řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let. V rámci odklonů se tedy jedná o všechny úmyslné trestné činy spadající do kategorie přečinů a valnou většinu nedbalostních deliktů.

⁶¹ SOTOLÁŘ, Alexander, PŮRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 43.

⁶² § 257 odst. 1 písm. d) TŘ

⁶³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 76.

⁶⁴ Upraveno v § 7 a násl. zák. č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů.

zkušební doby, která počne běžet právní mocí rozhodnutí (§ 307 odst. 3 TŘ). Jestliže obviněný uzavřel s poškozeným dohodu o způsobu náhrady škody nebo o vydání bezdůvodného obohacení, bude mu uloženo, aby svému závazku dostal do konce této zkušební doby (§ 307 odst. 4 TŘ).

Po zářijové novele z roku 2012, se rozšířil i okruh povinných výroků. Je-li rozhodováno podle § 307 odst. 2 písm. a) nebo b) TŘ, je nutné vymezit činnost, které se má obviněný zdržet nebo přesně vyčíslit peněžní částku určenou na pomoc obětem trestné činnosti (§ 307 odst. 5 TŘ). Tato částka bude obsažena ve výroku rozhodnutí i v případě, kdy ji obviněný již na příslušný účet složil, byť ještě nebylo pravomocně rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání.⁶⁵

Jsou-li tu takové okolnosti konkrétního případu, že se jeví žádoucí, aby zkušební doba byla obviněnému ještě zpřísněna, může mu být uloženo, aby mj. dodržoval přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život (§ 307 odst. 6 TŘ). Pro dosažení co největšího efektu tohoto fakultativního výroku musí mít souvislost se spáchaným přečinem (např. povinnost uhradit dlužné výživné, je-li osoba obviněna z trestného činu zanedbání povinné výživy). Nehledě na to, zda jsou ukládány ve formě příkazů nebo zákazů, je třeba je stanovit dostatečně určitě a tak, aby byly možné kontrolovat jejich dodržování. Jako východisko zde poslouží demonstrativní výčet přiměřených omezení a povinností v § 48 odst. 4 TZ.⁶⁶

V následném odůvodnění usnesení se rozhodující orgán vypořádá s důvody, které ho vedly k podmíněnému zastavení trestního stíhání, zejm. proč toto řešení považuje za dostačující, proč stanovil zkušební dobu v této konkrétní délce a proč zvolil zrovna tato přiměřená omezení nebo povinnost, uchýlil-li se i k tomuto výroku.⁶⁷

2.3.3. Zkušební doba

Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je rozhodnutím pouze dočasným a není výrokem o vině. Co předchází právě meritornímu rozhodnutí, je běh zkušební doby v určité délce. Časový rámeček, v němž ji lze stanovit, činí šest měsíců až dva roky

⁶⁵ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 739.

⁶⁶ Tamtéž, s. 740.

⁶⁷ SOTOLÁŘ, Alexander, PŮRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 45.

a v případech, kdy je rozhodováno podle § 307 odst. 2 TŘ je horní hranice pětiletá.⁶⁸ Státním zástupcem nebo soudem určená konkrétní délka reflektuje všechny okolnosti případu, zejm. povahu a závažnost přečinu a osobu obviněného.

Během zkušební doby je obviněný povinen vést řádný život, nahradit škodu či vydat bezdůvodné obohacení v plném rozsahu, popř. splnit další povinnosti nebo dodržet omezení, k nimž se zavázal. Jejím účelem tedy je zjistit, zda podmíněné zastavení trestního stíhání je skutečně dostatečné vyřízení věci a zda došlo k potřebné nápravě v chování obviněného i do budoucna. Podle jeho počínání v této zkušební době, mohou nastat tyto tři situace:

- a) v nejlepším možném případě splní všechny své povinnosti a osvědčí se
- b) nevyhoví uloženým podmínkám, a tedy se neosvědčí nebo
- c) jeho chování sice vykazuje drobné vady, ale pro jejich povahu a závažnost to lze řešit prodloužením zkušební doby až o další rok.

Obviněný se osvědčí, jestliže se vyhne dalšímu protiprávnímu jednání, urovná své vztahy s poškozeným hlavně po stránce náhrady škody či vydání bezdůvodného obohacení v plném rozsahu a plní si své občanské, rodinné a pracovní povinnosti. Z jeho chování tedy lze vyvodit závěr, že spáchání přečinu bylo pouze mimořádné vybočení z jeho jinak řádného způsobu života.⁶⁹ O jeho osvědčení vydá ten samý rozhodující orgán usnesení, které to předchozí rozhodnutí neruší, nýbrž doplňuje a jakmile nabude právní moci, zakládá překážku věci rozsouzené a trestní stíhání pro předmětný skutek je tímto definitivně skončeno.⁷⁰ Nevydává-li dotyčný orgán takové usnesení do jednoho roku od uplynutí zkušební doby, ačkoli pro to jsou splněny podmínky a obviněný na tom nemá vinu, nastupuje ze zákona fikce o tom, že se osvědčil (§ 308 odst. 2 TŘ). Přestože zde absentuje rozhodnutí o osvědčení, účinky uplynutí jednorozhodnutí doby jsou totožné.

Takto popsané kladné následky mohou pro obviněného nastat až poté, co skončí celá zkušební doba nebo nastane fikce. Naproti tomu, o jeho neosvědčení lze rozhodnout již v průběhu zkušební doby (§ 308 odst. 1 TŘ). Usnesení obsahuje výrok, že se obviněný neosvědčil a že se pokračuje v trestním stíhání. Po právní moci rozhodnutí navazuje trestní stíhání na tu fázi, kde skončilo před podmíněným zastavením, např. tedy podáním obžaloby, bylo-li trestní stíhání podmíněně zastaveno v přípravném řízení.

⁶⁸ § 307 odst. 3 TŘ.

⁶⁹ MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 843.

⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3504.

Třetí variantou, která by se ovšem měla objevovat pouze ojediněle (tj. s ohledem na okolnosti případu a osobu obviněného), je ponechání podmíněného zastavení trestního stíhání v platnosti, ačkoli obviněný zavdal příčinu pochybovat o jeho řádném způsobu života. Současně se prodlouží jeho zkušební doba až o jeden rok, přičemž celková délka zkušební doby nesmí přesáhnout pět let. Všechny povinnosti uložené v usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání trvají nadále, ale nová přiměřená omezení nebo povinnosti již v této fázi ukládat nelze (§ 308 odst. 1 TŘ).⁷¹

2.3.4. Opravné prostředky

V průběhu řízení o tomto odklonu je možné napadnout řádným opravným prostředkem jak usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání, tak usnesení o tom, že se obviněný osvědčil či neosvědčil nebo o tom, že podmíněné zastavení trestního stíhání zůstává v platnosti. Ve všech případech je takovým opravným prostředkem stížnost, která má vždy odkladný účinek. Osobami oprávněnými ji podat jsou obviněný, poškozený a v případech, kdy rozhodoval soud, též státní zástupce (§ 307 odst. 7, § 308 odst. 4 TŘ). Stížnost se podává u orgánu, který vydal napadané usnesení, a to do 3 dnů od jeho oznámení. Specifickým oprávněním státního zástupce je, že se může domáhat změny rozhodnutí jak ve prospěch obviněného, tak v jeho neprospěch. Obecnými stížnostními důvody podle § 145 TŘ jsou nesprávnost některého z výroků nebo porušení ustanovení o řízení, které usnesení předcházelo, jestliže toto porušení mohlo způsobit nesprávnost výroku. V konkrétním případě – podle toho, kdo bude stěžovatelem – lze napadnout např. délku zkušební doby, stanovenou výši a způsob náhrady škody nebo vůbec skutečnost, že věc byla rozhodnuta tímto odklonem.

Co se týče mimořádných opravných prostředků, trestní řád umožňuje využití všech tří. Dovoláním podle § 265a a násl. TŘ lze napadnout pravomocné meritorní rozhodnutí soudu druhého stupně. V taxativním výčtu rozhodnutí, proti nimž je přípustné podat dovolání, je uvedeno usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání. Ze zákonné dikce tedy plyne, že napadané rozhodnutí musí být vydáno soudem a nikoli státním zástupcem a mimo to musí jít o usnesení podle § 307 TŘ, protože proti rozhodnutím podle § 308 TŘ dovolání není přípustné. Kromě obviněného je k dovolání oprávněn už jen nejvyšší státní zástupce.

Druhým mimořádným opravným prostředkem je stížnost pro porušení zákona podle § 266 a násl. TŘ. Stížnost je přípustná proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního

⁷¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3504.

zástupce, jímž byl porušen zákon nebo které bylo učiněno na podkladě vadného postupu řízení. Zde tedy není okruh rozhodnutí omezen jako v předchozím případě. Zvláštností naopak je vymezení oprávněných osob, kterými je výhradně jen ministr spravedlnosti. Výlučně je dána také příslušnost Nejvyššího soudu, který o ní povede řízení a rozhodne.

Poslední možností jak zasáhnout do právní moci rozhodnutí je obnova řízení. Řízení o tomto opravném prostředku je dvoufázové, kdy se nejprve rozhodne o návrhu na povolení obnovy a poté, je-li k tomu shledán důvod, koná se řízení obnovené. Ačkoli zde mluvíme o prostředku jak změnit již pravomocné rozhodnutí, v rámci podmíněného zastavení trestního stíhání existuje jistá výjimka. Při podávání návrhu na obnovu řízení není totiž třeba čekat do právní moci usnesení o tom, že se obviněný osvědčil nebo než nastane zákonná fikce o jeho osvědčení. To znamená, že je možné využít tohoto opravného prostředku již během zkušební doby za podmínky, že vyšly najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které mohou samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými již dříve vést k závěru, že důvody k takovému rozhodnutí tu nebyly a je na místě v řízení pokračovat (§ 278 odst. 2 TŘ).⁷²

⁷² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3387.

3. NAROVNÁNÍ

3.1. Obecná charakteristika

K 1. 9. 1995 byl do českého trestního řádu zařazen v pořadí již druhý odklon, který je možné v trestním řízení využít, a to institut narovnání. Stručně se dá charakterizovat jako dohoda uzavřená mezi obviněným a obětí trestného činu, která je posléze schválena soudem nebo státním zástupcem, a jejímž obsahem je zastavení trestního stíhání pro daný skutek obviněného, jsou-li zároveň splněny i všechny zákonné předpoklady. Význam narovnání spočívá nejen v reparaci škod, ale též v restituci narušených vztahů pachatele a oběti trestného činu. Proto je narovnání vhodným řešením v případech, kdy byl trestným činem dotčen více soukromý než veřejný zájem, ale není vyloučeno, aby tento odklon byl aplikován i tehdy, jestliže byl ohrožen nebo porušen pouze zájem veřejný.⁷³

Má-li dojít k dohodě mezi obviněným a poškozeným, bude nezdárka kdy hrát významnou roli Probační a mediační služba, resp. její úředníci - mediátoři. Jejich úkolem je vést obě strany k aktivní účasti na vyjednávání, které povede k oboustrannému konsenzu zejm. ohledně způsobu a výše náhrady škody jako jedné ze zákonných podmínek. Participace oběti jí dává možnost plně vystihnout rozsah způsobené škody, její sekundární projevy v dalším životě poškozeného a celkově poskytuje mu širší prostor pro formulování jeho požadavků vůči obviněnému. Naproti tomu u osoby obviněného může dojít v průběhu těchto jednání k detekci příčin, proč se vůbec trestné činnosti dopustil, uvědomění si následků (i těch ne na první pohled zřejmých) a ponaučení pro příště. Dosažení účinků individuální prevence tímto způsobem je totiž mnohdy efektivnější než se očekává od výkonu trestu uloženého v klasickém trestním řízení.⁷⁴

Ačkoli trestní řád zná narovnání a podmíněné zastavení trestního stíhání téměř stejně dlouho, zákonná úprava narovnání se vyznačuje určitými specifiky, která mohou představovat překážky v jeho aplikaci, a v důsledku toho je skutečně využíváno podstatně méně.⁷⁵

⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. 11 Tdo 1202/08.

⁷⁴ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 745.

⁷⁵ Viz příloha č. 3.

3.2. Podmínky pro aplikaci narovnání

Od svého počátku doznala právní úprava narovnání několika změn, přičemž některé z nich významně ovlivnily samotné podmínky pro aplikaci. V současné době zákon v § 309 odst. 1 TŘ požaduje pro schválení narovnání kumulativní splnění těchto podmínek:

- a) Řízení je vedeno pro přečin
- b) Obviněný i poškozený souhlasí s tímto způsobem řešení věci
- c) Obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě
- d) Obviněný uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, resp. vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání
- e) Obviněný složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu
- f) Soud, příp. státní zástupce považuje takový způsob vyřízení věci za dostatečný vzhledem ke všem okolnostem případu.

3.2.1. Okruh trestných činů

Stejně jako u prvně popsaného odklonu je využití narovnání omezeno na případy, kdy je proti obviněnému vedeno trestní stíhání pro přečin. Ustanovení § 14 odst. 2 TZ do skupiny přečinů zahrnuje všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Ani zde nehraje roli modifikovaná trestní sazba, např. je-li obviněným mladistvý či recidivista zvláště závažného zločinu.

Co ovšem může tento okruh přečinů zúžit, je samotná podstata narovnání. Jednou z obligatorních podmínek je souhlas poškozeného, a proto nebude přípustné schválit narovnání tam, kde by chyběla druhá strana dohody, tj. konkrétní poškozený. Příkladem lze uvést trestný čin pohrdání soudem (§ 336 TZ), trestný čin nepřekažení nebo neoznámení trestného činu (§ 367 a § 368 TZ).⁷⁶

⁷⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 77.

3.2.2. Souhlas obviněného a poškozeného

Dalším společným znakem s podmíněným zastavením trestního stíhání je nutný souhlas obviněného s aplikací narovnání. Zde k tomu však přistupuje ještě obligatorní souhlas poškozeného. U obou z nich musí být souhlas dán způsobem, který nezbuzuje pochybnosti o tom, že byl dán svobodně. Obviněný zpravidla nebude mít s tímto problémem, ale naopak u poškozeného je třeba tento požadavek opravdu zkoumat, zda jeho souhlas nebyl vynucen např. okolnostmi nastalými v důsledku trestného činu.⁷⁷

Pro doplnění je vhodné připomenout, že je-li v konkrétním případě více poškozených, vyžaduje se souhlas každého z nich. Za nezletilého poškozeného nebo obviněného pak souhlas mohou vyslovit pouze jeho zákonní zástupci a u právnické osoby tak činí osoba oprávněná za ni jednat, např. statutární orgán. Ohledně formy projevení souhlasu se uplatní obecná ustanovení o náležitostech podání (§ 59 odst. 1 TŘ) a do doby, než se druhostupňový soud odebere k závěrečné poradě, nic nebrání stranám svůj udělený souhlas vzít výslovným prohlášením zpět.⁷⁸

Trestní řád v § 310a stanoví, že práva poškozeného nepřísluší tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody nebo vydání bezdůvodného obohacení, tj. právním nástupcům poškozeného. Zde je důležité oddělit od sebe dvě skupiny osob podle obsahu jejich oprávnění. První z nich tvoří právní nástupci poškozených, kterým vznikla v důsledku trestné činnosti určitá práva, jak se domoci náhrady škody nebo vydání bezdůvodného obohacení (podle § 43 TŘ), ale následně došlo k jejich úmrtí. Na jejich právní nástupce, kupř. dědice, sice přechází podle § 45 odst. 3 TŘ práva k uplatnění nároků poškozeného, ale zároveň se použije právě § 310a TŘ. Těmto osobám tedy nepřísluší právo udělit souhlas s narovnáním a využití tohoto odklonu je proto vyloučeno. Odlišná situace nastane v okamžiku, kdy ke smrti poškozeného dojde jako následku trestného činu, neboť pozůstalý se stává sám tím poškozeným, kterému náleží práva uvedená v § 43 TŘ. Tady nehovoříme o žádném přechodu práv, která vznikla poškozenému před smrtí, a nejde tak o překážku pro schválení narovnání.⁷⁹

Absence souhlasu poškozeného je překážkou v postupu tímto způsobem, kterou nelze nijak nahradit, a to i tehdy, když soud důvodně pokládá opatření, která učinil obviněný

⁷⁷ Srov. např. rozhodnutí Spolkového soudního dvora v Německu ze dne 31. 5. 2002, sp. zn. 2 StR 73/02. In *Trestněprávní revue*, 2003, č. 4, s. 126 – 127.

⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3516.

⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2007, sp. zn. 4 Tz 63/2007.

k náhradě škody, odčinění jiné újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, za dostačující. V důsledku toho pak není možné vyřešit danou věc narovnáním, ale nabízí se možnost využít jiný odklon, podmíněné zastavení trestního stíhání, který souhlas poškozeného nevyžaduje.⁸⁰

3.2.3. Prohlášení obviněného

Aby mohla být věc vyřízena narovnáním, musí mimo jiné obviněný prohlásit, že spáchal skutek, pro který je stíhán, přičemž o tom, že takové prohlášení učinil svobodně, vážně a určitě, nesmí existovat důvodné pochybnosti. Tento požadavek nelze zaměňovat s tím, který je uveden u podmíněného zastavení trestního stíhání, a sice doznáním. V případě narovnání byla zvolena lepší formulace, protože toto prohlášení v sobě nezahrnuje právní klasifikaci ani se nevztahuje na všechny skutkové okolnosti, ze kterých lze dovodit naplnění zákonných znaků daného přečinu.⁸¹ Učiněné prohlášení není možné ztotožňovat ani s výše popsaným souhlasem, neboť se jedná o dvě samostatné podmínky a dva samostatné, ryze osobní úkony obviněného. Na druhou stranu je přípustné učinit oba tyto projevy vůle v rámci výsledku podle § 310 TŘ.⁸²

Trestní řád poskytuje obviněnému určitou pojistku proti zneužití jeho prohlášení o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Výslovně totiž vylučuje, aby se k tomuto prohlášení přihlíželo jako k důkazu v dalším řízení, nebude-li nakonec narovnání schváleno (§ 314 TŘ). Opačný přístup by byl v rozporu s čl. 6 odst. 2 EÚLP, který normuje, že každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem. Pokračuje-li se tedy v trestním procesu standardním způsobem, nemůže být obviněný odsouzen pouze na základě svého prohlášení učiněného v řízení o narovnání, tj. aniž by jeho vina byla spolehlivě prokázána řádně provedeným dokazováním.⁸³

3.2.4. Náhrada škody a vydání bezdůvodného obohacení

Jak již bylo řečeno, schvalování narovnání má svůj význam především v situacích, kdy spáchaný trestný čin představuje spíše konflikt mezi osobou obviněného a poškozeného, než

⁸⁰ SOTOLÁŘ, Alexander, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 93.

⁸¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 78.

⁸² SOTOLÁŘ, Alexander, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 92.

⁸³ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 559.

porušení veřejného zájmu. Nejdůležitějším a nejučinnějším prostředkem jak tento spor urovnat je právě náhrada škody způsobené trestným činem nebo vydání bezdůvodného obohacení jím získané. Zákon v případě narovnání jako způsoby náhrady škody uvádí její plnou úhradu nebo učinění potřebných úkonů k její úhradě, případně odčinění újmy vzniklé přečinem jinak. Obdobně tomu je u možností pro vydání bezdůvodného obohacení.

Na první pohled je zřejmé, že zde absentuje možnost uzavřít dohodu o plnění do budoucna. To má svůj praktický podklad, jelikož usnesení o schválení narovnání je konečné a obviněný by po jeho vydání již nebyl nijak motivován k plnění svých závazků (nejen) vůči poškozenému, neboť mu neběží žádná zkušební doba, během níž je v jeho zájmu se osvědčit. Navíc toto usnesení není exekučním titulem, tudíž možnosti poškozeného domoci se dohodnutého plnění by byly značně omezeny. Na druhou stranu je v literatuře uváděna jako přípustná varianta uzavření této dohody, která bude ale zajištěna některým z občanskoprávních institutů, např. zástavním právem.⁸⁴

Nejjednodušším způsobem je přímá úhrada vzniklé škody. Primárně je vyžadováno plnění v penězích, ale obviněný může zvolit i naturální restituci, zejména požádá-li o to sám poškozený. Škoda musí být nahrazena v plné výši, přičemž obviněnému nic nebrání poskytnout i částku vyšší, aby tím kupř. vyjádřil lítost nad svým činem. Ovšem není žádoucí schválit narovnání, kde poškozený požaduje nepřiměřeně vysokou částku, oproti škodě jak byla vyčíslena během dokazování.⁸⁵

Stejně jako u předchozího odklonu postačí, učiní-li obviněný potřebné úkony k náhradě škody. Jimi lze označit např. nahlášení pojistné události pojišťovně a na to navazující poskytnutí potřebné součinnosti.⁸⁶

Ponekud abstraktním dojmem může působit zákonná formulace „jinak odčiní újmu vzniklou přečinem“. Toto spojení míří na situace, kdy vznikla újma, kterou nelze vůbec nebo jen velmi obtížně vyčíslit v penězích. Tak se děje v případech, kdy objektem trestného činu je lidská svoboda, čest či soukromí. Prakticky to lze demonstrovat na přečinu pomluvy, za nějž se obviněný adekvátním způsobem omluví, např. v hromadných sdělovacích prostředcích. Ani zde však není vyloučena finanční kompenzace.⁸⁷

⁸⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 79.

⁸⁵ ROZUM, Jan a kol. *Výzkum institutu narovnání*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, s. 29.

⁸⁶ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 559.

⁸⁷ ROZUM, Jan a kol. *Výzkum institutu narovnání*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, s. 29.

V současné době je nerozhodné, zda škoda vznikla fyzické či právnické osobě. Má-li být věc vyřízena narovnáním, je nezbytné způsobenou škodu nahradit i v případech, kdy by poškozeným byl samotný stát. Ovšem tam, kde žádná škoda nevznikla, neexistuje poškozený, tj. subjekt, se kterým by mohlo jednat o uzavření dohody o narovnání, a tím nemůže nikdy dojít ke splnění všech zákonem předpokládaných podmínek. Jestliže by toto byla jediná překážka v aplikaci narovnání, stojí za zvážení využití podmíněného zastavení trestního stíhání, jsou-li naplněny jeho předpoklady.⁸⁸

3.2.5. Složení peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti

Již několikrát zmiňovanou novelou trestního řádu provedenou zák. č. 193/2012 Sb. došlo k jedné z nejpodstatnějších změn právní úpravy narovnání. Důvodová zpráva⁸⁹ k tomuto zákonu uvádí, že účelem bylo odstranění komplikací spojených se skládáním peněžité částky v souladu s původním zněním zákona. Do 1. 9. 2012 totiž obviněný musel poukázat přiměřenou finanční sumu na obecně prospěšné účely a určit konkrétního adresáta. Na půli cesty k současné úpravě byla povinnost obviněného stanovit podíl ze skládané částky, který bude určen na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, minimálně však 50%.

Dnes je tedy celá peněžité částka určena na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle § 23 a násl. ZOTČ. Obviněný ji skládá na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství. Tuto povinnost obviněného nelze zaměňovat s peněžitým trestem, neboť se zde odráží snaha o reparaci veřejného zájmu, který byl přečinem dotčen.⁹⁰ Tento zákon definuje účel takové pomoci jako jednorázové poskytnutí peněžité částky k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené trestným činem (§ 25 odst. 1 ZOTČ) a stanoví i výši paušální (popř. maximální) odměny pro jednotlivé případy podle způsobeného následku.

Konkrétní výši skládané částky, která by neměla být zcela zjevně nepřiměřená závažnosti spáchaného přečinu, si určuje obviněný sám. Jelikož se ale u aplikace odklonů hodnotí osoba obviněného, nelze očekávat, že bude vždy schopen (zejm. pro žádné nebo pramalé zkušenosti s trestním stíháním) odhadnout adekvátní sumu. Ačkoli by tedy soud nebo státní zástupce neměli zasahovat do určení konkrétní výše, nic jim nebrání, aby vyjádřili své stanovisko na základě vzneseného dotazu či žádosti, aniž by tak došlo k nezákonnému

⁸⁸ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. 11 Tdo 1202/08.

⁸⁹ Poslanecká sněmovna parlamentu ČR. Sněmovní tisk č. 510. [online]. Dostupný dne 26. 5. 2014 na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>>.

⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3522.

postupu. Tímto se současně zabrání i neschválení narovnání jen pro rozdílnou představu obviněného a rozhodujícího orgánu o přiměřenosti peněžité částky.⁹¹

3.2.6. Objektivní a subjektivní kritéria určující dostatečnost řešení

Jako poslední podmínku pro schválení narovnání zákon vyžaduje, aby rozhodující orgán dospěl k názoru, že takto bude věc vyřízena dostatečně vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného jeho osobním a majetkovým poměrům. Při rozhodování zda se jedná o dostatečný způsob vyřízení věci či nikoli, se vychází především ze srovnání důsledků narovnání, které má být schváleno, a průběhu a výsledku trestního řízení, které by se jinak konalo.⁹²

Přestože trestní řád vyjmenovává kritéria pro určení dostatečnosti, je to trestní zákoník, který v § 39 odst. 2 poskytuje příkladný výčet faktorů, pomocí nichž lze zhodnotit jedno z nich, a to povahu a závažnost spáchaného přečinu. Jsou jimi např. význam chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsob provedení činu a jeho následky nebo okolnosti, za nichž byl spáchán. Zároveň se také přihlíží k polehčujícím či přitěžujícím okolnostem. Rozhodná je tedy závažnost v konkrétním případě, nikoli typová závažnost spáchaného přečinu, která je vyjádřena znaky skutkové podstaty.⁹³

Co má dále soud, popř. státní zástupce vzít v potaz, je míra, kterou byl dotčen veřejný zájem. Spojení veřejný zájem není nikde definováno a jeho výklad je tedy ponechán praxi. Nicméně míra dotčení veřejného zájmu závisí na zhodnocení důsledků trestného činu na společnost. Zpravidla je vymezena intenzitou zásahu, tzn., zda byla více dotčena soukromá sféra poškozeného nebo naopak, zda větší negativní dopady měl na širší veřejnost. Sumarizovat to lze aplikačním vodítkem, že čím méně byl dotčen veřejný zájem, tím je vhodnější narovnání schválit.⁹⁴

Stejně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání je nutné vyhodnotit i osobu obviněného, jeho osobní a majetkové poměry. Toto je třeba činit v souvislosti s konkrétním činem, kterého se dopustil, nikoli izolovaně. Podstatné bude především, zda jde o mladistvého, recidivistu nebo dosud netrestanou osobou, jak se choval před a po spáchání

⁹¹ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 561.

⁹² SOTOLÁŘ, Alexander, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 97.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 747.

přečinu, ale také jeho sociální a pracovní postavení, zdravotní stav či možnosti finančního příjmu. Ačkoli je to pro rozhodnutí významné kritérium, nelze je označit jako převažující na úkor výše uvedených. V opačném případě by mohlo dojít k ne zcela správnému rozhodnutí.⁹⁵

3.3. Řízení o schválení narovnání

Na první pohled markantním rozdílem mezi dvěma výše popsanými odklony je průběh řízení o nich. Rozhoduje-li se o narovnání, není obviněnému stanovena žádná zkušební doba, neboť právní mocí usnesení o schválení narovnání dochází okamžitě k zastavení trestního stíhání a věc je vyřízena konečným způsobem. Neexistuje zde tedy žádná dvoufázovost jako v předchozím případě. Nicméně je třeba podotknout, že i tak může řízení o schválení narovnání vykazovat značné průtahy.

3.3.1. Způsob rozhodování

Úprava rozhodování o narovnání do jisté míry koresponduje s úpravou podmíněného zastavení trestního stíhání, tzn., orgánem oprávněným o něm rozhodnout je soud a v přípravném řízení státní zástupce, přičemž tak činí ve formě usnesení. Stejně jako u prvně popsaného odklonu, není ani tu dán právní nárok na to, aby bylo rozhodnuto schválením narovnání. Fakultativnost tohoto způsobu vyřízení věci spočívá nejen v tom, že soud či státní zástupce není povinen zkoumat, zda jsou naplněny všechny zákonné požadavky, ale také v tom, že nemůže nutit obviněného a poškozeného, aby spolu vyjednávali a uzavírali dohodu o narovnání. Je-li dán podnět k odklonu a rozhodující orgán má za to, že je vhodnější provést standardní trestní řízení, postačí, když své zamítavé stanovisko k podnětu zdůvodní až v jiném rozhodnutí, které ve věci učiní.⁹⁶

Ve fázi řízení před soudem bude o narovnání nejčastěji rozhodováno samosoudcem, neboť právě ten je příslušný konat řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let (§ 314a odst. 1 TR). Jelikož je možné narovnání schválit jen v řízení o přečinu, bude k jeho projednání a rozhodnutí příslušný senát spíše výjimečně. Například půjde-li o nedbalostní trestný čin, za nějž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí vyšší než pět let nebo dojde-li v průběhu řízení ke změně

⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 747.

⁹⁶ ROZUM, Jan a kol. *Výzkum institutu narovnání*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, s. 31.

právní kvalifikace. Také tohoto odklonu se dotkla novela trestního řádu,⁹⁷ která odstranila pochybnosti o možnosti, resp. nemožnosti schválit narovnání v řízení před druhostupňovým soudem. Aktuálně tedy v případě, když až odvolací soud shledá okolnosti odůvodňující schválení narovnání, může o něm rozhodnout i on [§ 257 odst. 1 písm. d) TŘ].

Nehledě na stádium řízení, v němž je narovnání schvalováno, musí být obě strany konfliktu, míněno obviněný a poškozený, obligatorně vyslechnuty ještě před tím, než daný orgán rozhodne. Nejdříve je nutné obě strany poučit o jejich právech a v čem spočívá podstata narovnání, teprve poté je možné přistoupit k výslechu. Ačkoli je zakotvena tato poučovací povinnost, neznamená to, že jde o výsledky v rámci dokazování skutkových okolností. Ba naopak, výsledkem zde má být upřesnění, ověření a příp. odstranění pochybností o skutečnostech významných pro schválení či neschválení dohody o narovnání. Výslech v řízení o schválení narovnání je specifickým nástrojem, který se využije pouze a jenom zde.⁹⁸

Jak trestní řád demonstrativně uvádí, předmětem zjišťování má být především způsob a okolnosti uzavření dohody o narovnání, zda tak učinily obě strany dobrovolně a zda souhlasí s tímto postupem. Konkrétně obviněného je třeba vyslechnout k tomu, zda rozumí obsahu obvinění, zda si je vědom následků případného schválení narovnání, ale mj. také ke způsobu úhrady způsobené škody nebo jaké učinil potřebné úkony k její úhradě, resp. vydání bezdůvodného obohacení, a k výši částky, kterou složil na peněžitou pomoc určenou obětem trestné činnosti. Jestliže dosud neprohlásil, že spáchal skutek, pro který je stíhán, je toto prohlášení též součástí výslechu.⁹⁹ Obdobně se postupuje i u poškozeného, u něj je však meritem zejména poskytnutí souhlasu s narovnáním a konstatování, zda úkony obviněného vůči své osobě ve věci odstranění nepříznivých následků spáchaného přečinu považuje za dostačující. Důležité je připomenout, že bylo-li trestným činem poškozeno více osob, je potřeba vyslechnout je všechny a v případě, kdy by jen jedna z nich vyjádřila negativní stanovisko, je schválení narovnání vyloučeno.¹⁰⁰

Byť se jedná o formu odklonu, má usnesení o schválení narovnání pro obviněného podobné důsledky jako rozhodnutí o vině, neboť svým obsahem v podstatě nahrazuje výrok

⁹⁷ Provedená zákonem č. 193/2012 Sb. s účinností od 1. 9. 2012.

⁹⁸ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 563.

⁹⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3530.

¹⁰⁰ NEZKUSIL, Jiří. Narovnání jako forma odklonu. *Právník*, 2007, č. 10, s. 1104.

o trestu. Z tohoto důvodu se také eviduje v Rejstříku trestů jako skutečnost významná pro trestní řízení podle § 313 TŘ a § 2 odst. 1 zák. o Rejstříku trestů.¹⁰¹

3.3.2. Náležitosti rozhodnutí

Rozhodnutí o schválení narovnání má vždy formu usnesení, tudíž se na jeho náležitosti vztahují jak obecné požadavky normované v § 134 TŘ, tak zvláštní požadavky vyjmenované v § 311 TŘ. Co do speciálních náležitostí, musí každé takové usnesení obsahovat přesný popis skutku, jehož se narovnání týká, vč. jeho právního posouzení. Daný skutek musí být popsán tak podrobně, tj. uvedením místa, času, způsobu spáchání a dalších okolností, aby nebylo možné jej zaměnit se skutkem jiným.¹⁰²

Dále musí rozhodující orgán ve svém usnesení uvést obsah narovnání zahrnující výši uhrazené škody nebo škody, k jejíž úhradě byly učiněny potřebné úkony, rozsah bezdůvodného obohacení, který byl vydán nebo k jehož vydání byly provedeny potřebné úkony, příp. způsob jiného odčinění újmy vzniklé přečinem. Nad to uvede výši peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

Jádrem rozhodnutí je obligatorní výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován přečin, jehož se narovnání týká. Zde se projeví význam přesné specifikace stíhaného skutku, neboť jakmile usnesení o schválení narovnání nabude právní moci, vzniká překážka věci rozhodnuté a do budoucna je vyloučeno jakékoli další trestní stíhání pro tento skutek [§ 11 odst. 1 písm. g) TŘ]. Odlišná situace nastane v případě, kdy je narovnání schváleno státním zástupcem během zkráceného přípravného řízení. Jelikož v této fázi ještě ani nedošlo k zahájení trestního stíhání (jeho účinky by nastaly až doručením návrhu na potrestání soudu¹⁰³), není možné je zastavit, a proto se ve výroku usnesení uvede, že se věc odkládá podle § 179c odst. 2 písm. g) TŘ. Byť je použita jiná formulace, účinky nepřípustnosti dalšího, resp. nového trestního stíhání to vyvolává taktéž [§ 11a písm. a) TŘ].¹⁰⁴

¹⁰¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges 2013, s. 761.

¹⁰² SOTOLÁŘ, Alexander, PŮRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 87.

¹⁰³ § 314b odst. 1 věta druhá TŘ.

¹⁰⁴ MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 853.

3.3.3. Opravné prostředky

Trestní řád dává obviněnému i poškozenému k dispozici řádný opravný prostředek proti usnesení o schválení narovnání, a to stížnost. Bylo-li takové rozhodnutí učiněno až v řízení před soudem, je k jejímu podání oprávněn také státní zástupce. Podání stížnosti vyvolává suspenzivní účinek pouze tam, kde to zákon výslovně stanoví. Zde je tato podmínka splněna v ustanovení § 309 odst. 2 TŘ, takže usnesení o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání nemůže nabýt právní moci dříve, než je definitivně rozhodnuto o opravném prostředku.

Do právní moci usnesení o tomto odklonu lze zasáhnout mj. mimořádnými opravnými prostředky. Usnesení o schválení narovnání je zařazeno do taxativního výčtu meritorních rozhodnutí, proti nimž lze dovolání podat [§ 265a odst. 2 písm. g) TŘ]. Aby bylo možné využít tohoto institutu, musí se jednat o rozhodnutí soudu vydané ve druhém stupni, což vylučuje okruh usnesení vydaných státním zástupcem v přípravném řízení. Oprávněnými osobami k podání dovolání jsou nejvyšší státní zástupce a obviněný, který tak ovšem může učinit pouze prostřednictvím obhájce. Trestní řád jim k uplatnění tohoto práva poskytuje lhůtu dva měsíce od doručení usnesení, proti kterému se chtějí dovolávat. K následnému rozhodnutí o dovolání je poté příslušný Nejvyšší soud.

Má-li ministr spravedlnosti za to, že pravomocným usnesením o schválení narovnání byl porušen zákon nebo že bylo vydáno na podkladě vadného postupu řízení, může využít svého práva podat stížnost pro porušení zákona (§ 260 a násl. TŘ). Stížnost se podává u Nejvyššího soudu, který o ní také rozhodne.

Posledním mimořádným opravným prostředkem je obnova řízení dle § 277 a násl. TŘ. Pravomocné usnesení o schválení narovnání je sice obsaženo ve výčtu rozhodnutí, po jejichž vydání se lze domáhat obnovy řízení, ale ta může být povolena pouze v případě, že vyšly najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými již dříve vést k závěru, že důvody k takovému rozhodnutí tu nebyly a je tedy na místě pokračovat v řízení.

4. EXKURZ DO SLOVENSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY ODKLONŮ

Slovenské trestní právo prošlo rozsáhlou a komplexní rekonstrukcí, když ke dni 1. 1. 2006 nabylo účinnosti zák. č. 300/2005 Z. z., trestný zákon a zák. č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok. Oproti českému trestnímu řádu je v oblasti odklonů na první pohled zjevná odlišná koncepce, resp. uspořádání jednotlivých zákonných ustanovení do jednotlivých dílů a hlav. Slovenský trestní řád ve své části třetí, hlavně sedmé obsahuje tzv. zvláštní způsoby řízení, mezi něž zařazuje dohodu o vině a trestu, řízení proti mladistvým (na Slovensku absentuje jak hmotněprávní, tak procesní úprava trestní odpovědnosti mladistvých ve zvláštním předpise), řízení před soudcem pro přípravné řízení a před samosoudcem, trestní příkaz a řízení proti uprchlému.

Naproti tomu při zakotvování forem odklonu od trestního procesu v užším slova smyslu¹⁰⁵ zákonodárce vycházel přímo z jejich účelu, tj. že jimi má být trestní řízení zjednodušeno, zefektivněno a především má být zkrácena délka jeho trvání, přičemž toto všechno bude mít za následek menší nápad trestních věcí na soud a eliminaci věcí, které je třeba projednat v hlavním líčení. Z tohoto důvodu najdeme odklony zakotvené v části druhé, hlavně druhé upravující přípravné řízení. Při splnění podmínek může prokurátor využít institutů podmíněného zastavení trestního stíhání, jeho obdoby pro spolupracujícího obviněného a smíru.¹⁰⁶

Přestože česká i slovenská procesní právní úprava jsou si velice podobné, v mnoha ohledech se liší. Nedá se konstatovat, že některá z nich by byla vyloženě lepší či kvalitnější, spíše si mohou v určitých aspektech posloužit jako vzájemná inspirace do budoucna.

4.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání

Tento institut znal slovenský trestní řád ještě před zmiňovanou rekonstrukcí, protože byl zaveden už zák. č. 247/1994 Z. z., s účinností od 1. 10. 1994. Zákonné podmínky pro jeho využití a průběh řízení o něm jsou upraveny v § 216 a násl. TP. I přes takovéto systematické zařazení není jeho aplikace vyhrazena jen pro prokurátora ve fázi přípravného řízení, nýbrž

¹⁰⁵ I pro pojednání o slovenské právní úpravě bude počítáno pouze s těmi formami odklonu, které jsou v souladu s vymezením pojmu odklon v bodě 1.1. této práce.

¹⁰⁶ BARTOŠOVÁ, Lýdia. Rozsah dokazovania pri využití odklonov v prípravnom konaní. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 5. s. 124 – 125.

o něm může být rozhodnuto také soudem po přezkoumání a předběžném projednání obžaloby, v hlavním líčení, i mimo něj a v řízení o odvolání.

Pro podmíněné zastavení trestního stíhání vyžaduje slovenský trestní řád, aby se vedlo řízení o přečinu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Nezbytnou podmínkou je souhlas obviněného s odklonem, kterým se dobrovolně vzdává standardního trestního řízení. Obviněný dále musí nahradit škodu, kterou spácháním přečinu způsobil, nebo o její náhradě s poškozeným uzavřít dohodu anebo učinit jiná potřebná opatření k její náhradě. Nad to musí rozhodující orgán dospět k závěru, že vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a okolnostem případu je možné považovat tento způsob vyřízení věci za dostačující. Slovenský procesní předpis po rekodifikaci již nežádá, aby se obviněný doznal ke spáchanému činu, tj. ke všem skutkovým okolnostem naplňujícím znaky skutkové podstaty trestného činu, včetně zavinění a protiprávnosti. Naprosto postačí, když prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že toto prohlášení učinil svobodně, vážně a srozumitelně.¹⁰⁷ Zde tedy neexistuje ta nelogicky odlišná formulace požadavků u tohoto odklonu ve srovnání s narovnáním jako je tomu v ČR, což lze hodnotit jedinečně kladně.

Poměrně unikátní je taxativní výčet situací (§ 216 odst. 6 TP), kdy je aplikace tohoto institutu a priori vyloučena. Jde o případy, kdy byla trestným činem způsobena smrt osoby, kdy se trestní stíhání vede pro korupci (§ 328 – 336a STZ) a kdy se trestní stíhání vede proti veřejnému činiteli, příp. zahraničnímu veřejnému činiteli, pro trestný čin spáchaný v souvislosti s výkonem jeho pravomocí a v rámci jeho odpovědnosti. Zatímco v prvním případě lze shledávat důvod jeho zavedení v de facto nemožné nápravě způsobeného následku, u ostatních dvou je to dáno vysokou mírou dotčení veřejného zájmu.¹⁰⁸

Je-li po splnění všech těchto předpokladů rozhodováno o podmíněném zastavení trestního stíhání, děje se tak formou usnesení. Proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání přísluší obviněnému, poškozenému a v řízení před soudem také prokurátorovi řádný opravný prostředek – stížnost. Jedinou výjimku tvoří vyloučení poškozeného z okruhu oprávněných osob v případech, kdy je takové usnesení vydáno po předběžném projednání obžaloby, pro což lze stěží najít nějaký opodstatněný důvod.¹⁰⁹

¹⁰⁷ ŽILINKA, Maroš. Podmienečné zastavenie trestného stíhania po rekodifikácii slovenského trestného procesu. *Státní zastupitelství*, 2012, č. 3, s. 17.

¹⁰⁸ PALOVSKÝ, Tomáš. Odklony v trestním řízení ve středoevropské srovnávací perspektivě (Polsko, Slovensko, Česká republika, Rakousko). *Státní zastupitelství*, 2011, č. 4, s. 19.

¹⁰⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 125.

V usnesení musí být obligatorně stanovena zkušební doba, během které je obviněný povinen vést řádný život a nahradit škodu, o níž byla uzavřena dohoda s poškozeným. Ve snaze umožnit důkladné individualizování jednotlivých případů je rozpětí zkušební doby stanoveno na jeden rok až pět let. Druhou anomálií co se týče časového vymezení, lze spatřovat ve dvouleté lhůtě, která musí marně uplynout, aby nastala fikce osvědčení, tj. příslušný orgán nerozhodne o tom, že se obviněný osvědčil, ani o tom, že se pokračuje v trestním stíhání. Vezmeme-li v úvahu, že konkrétnímu obviněnému byla stanovena zkušební doba pět let a příslušný orgán nerozhodl o tom, že se obviněný osvědčil, aniž na tom měl vinu, musí obviněný ještě další dva roky vést řádný život, aby bylo jeho trestní stíhání zastaveno definitivně a byla vytvořena překážka věci rozhodnuté. Druhý problém s tímto spojený je samozřejmě výrazná ztráta nebo úplné pozbytí důkazní síly opatřených důkazních prostředků. Nechce-li slovenský zákonodárce měnit aktuální znění právní úpravy, mělo by se bazírovat na tom, aby rozhodnutí o osvědčení či o pokračování v trestním stíhání bylo vydáváno ještě před vznikem zákonné fikce.

Právní mocí rozhodnutí o tom, že se obviněný osvědčil, příp. okamžikem, kdy nastane zákonem předpokládaná fikce, je trestní stíhání obviněného definitivně zastaveno a vytváří překážku věci rozhodnuté. Jakékoli další stíhání pro tento skutek je v budoucnu nepřipustné.

4.2. Podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného

Ač může toto specifikum slovenské právní úpravy zakotvené rekodifikací působit jako jakási podmnožina „prostého“ podmíněného zastavení trestního stíhání, mají společné jen některé rysy, a to zejm. dvoufázovost řízení, stanovení zkušební doby, důsledky aplikace pro obviněného a ustanovení o opravných prostředcích.

Jak název institutu vypovídá, jeho použitelnost se odvíjí především od osoby obviněného a hledisko kategorie spáchaného trestného činu je zde zcela nepodstatné. Meritum tohoto odklonu spočívá v dohodě mezi obviněným a státem, na základě které za poskytnutí důkazně významných informací, způsobilých mimořádně přispět k objasnění trestných činů taxativně jmenovaných v § 218 TP a jejich pachatelů, je spolupracujícímu obviněnému poskytnuta výhoda v podobě nepokračování v jeho trestním stíhání, na níž by jinak neměl nárok.¹¹⁰

¹¹⁰ GAJDIČIAR, Vladimír. Zákonnosť dokazovania pri aplikácii inštitútu spolupracujúceho obvineného. In KOTÁSEK, Josef (ed). *Dny práva – 2012 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 1409.

Stát takto postupuje v případech, kdy veřejný zájem na odhalení organizované kriminality či objasnění korupce značně převyšuje zájem na trestním stíhání obviněného. Stejně tak jako je u podmíněného zastavení trestného stíhání dán okruh případů, kdy k němu nelze přistoupit, existuje i u tohoto zvláštního typu odklonu negativní výčet osob, jejichž trestní stíhání nemůže být podmíněně zastaveno dle § 218 TP. Jsou jimi organizátor, návodce a objednatel trestného činu, na jehož objasnění se podílel.

Vysoká závažnost objasňované trestné činnosti se odráží též ve zkušební době, která může být obviněnému uložena v rozmezí od dvou do deseti let. Zákonná dikce nevyžaduje, aby obviněný během ní vedl řádný život či nahradil škodu (byla-li způsobena), ale je povinen poskytovat orgánům činným v trestním řízení svou součinnost v souladu s jejich dohodou.

4.3. Smír

Posledním z trojice odklonů, které dává slovenský trestní řád v § 220 a násl. k dispozici, je smír. Svou podstatou odpovídá českému institutu narovnání, ale i zde najdeme několik odlišností. Obě právní úpravy jsou v rámci podmínek aplikace totožné v tom, že se musí vést řízení pro přečin, za nějž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující pět let. Obviněný musí prohlásit, že spáchal skutek, pro který je stíhán, přičemž nejsou důvodné pochybnosti o tom, že tak učinil svobodně, vážně a určitě. Dále je vyžadován souhlas se smírem jak obviněného, tak poškozeného. Obviněný je povinen poškozenému v plné výši nahradit způsobenou škodu nebo učinit jiná opatření k její náhradě, příp. jinak odčinit újmu vzniklou trestným činem. Prokurátor nebo soud, který o smíru rozhoduje, musí dospět k názoru, že tento způsob vyřízení věci je dostačující s ohledem na povahu a závažnost spáchaného činu, míru, jakou byl dotčen veřejný zájem a osobu obviněného, jeho osobní a majetkové poměry.

Zajímavým rozdílem od české úpravy je, že obviněný musí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet prokuratury složit finanční částku na obecně prospěšné účely. Určení konkrétního adresáta i výše záleží na něm, ale částka nesmí být zjevně nepřiměřená závažnosti spáchaného činu. Trestní řád uvádí seznam různých oblastí (věda, kultura, sport, zdravotnictví aj.), ve kterých jsou činné právnické osoby, z nichž je možné vybrat konkrétního příjemce peněžní částky. Co do adresáta a výše částky je soud, příp. prokurátor

vázán dohodou mezi obviněným a poškozeným. Ovšem vždy musí být alespoň 50% z této složené částky odkázáno státu na peněžitou pomoc poškozeným podle zvláštního zákona.¹¹¹

Rovněž jako u podmíněného zastavení trestního stíhání jsou z aplikace smíru vyloučeni obvinění, kteří jsou stíháni pro čin, jehož následkem byla smrt, nebo pro korupci anebo se jedná o veřejného činitele, příp. zahraničního veřejného činitele, který se měl dopustit trestného činu v souvislosti s výkonem svých pravomocí nebo v rámci své odpovědnosti.

Jak český, tak slovenský trestní řád omezuje osoby oprávněné k uzavření smíru pro případ, kdy poškozený zemře. Pro přechod práv souvisejících s uzavřením narovnání na dědice poškozeného české právo vyžaduje příčinnou souvislost mezi spáchaným činem a jeho smrtí. Kdežto slovenská úprava obsahuje upřesňující dodatek vztahující se k dědicům poškozeného, kterým tak dává možnost uzavřít smír i přesto, že smrt poškozeného nebyla následkem spáchaného činu. V tomto dodatku lze spatřovat velké pozitivum, neboť není důvod odpírat dědicům možnost vymoci nároky poškozeného touto cestou jen proto, že on tak již nestihl učinit před svou smrtí.¹¹²

Poslední, zdánlivě drobnou, odlišností od české právní úpravy řízení o smíru, resp. narovnání, je ustanovení § 221 odst. 1 TP. Z něj vyplývá, že výslech obviněného a poškozeného před schválením smíru je pouze fakultativní a přistoupí se k němu, jestliže to okolnosti vyžadují. Účelem takového výsledku je pak rozptýlení pochybností např. o obsahu uzavřené dohody mezi stranami, o jejich souhlasu se schválením smíru apod.¹¹³ Naproti tomu náš trestní řád stanoví soudu, příp. státnímu zástupci tento výslech jako obligatorní postup před schválením narovnání. Ačkoli se to může zdát nadbytečné, považuji českou dikci s ohledem na zachování procesních práv obviněného i poškozeného (zejm. dispozice se souhlasem k narovnání) za vhodnější variantu.

¹¹¹ Tímto zákonem je zák. č. 215/2006 Z. z., o odškodňování osob poškozených násilnými trestnými činy.

¹¹² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 132.

¹¹³ BARTOŠOVÁ, Lýdia. Rozsah dokazovania pri využití odklonov v prípravnom konaní. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 5. s. 127.

5. ZHODNOCENÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY DE LEGE LATA

Ze změn nastalých v nedávné době současnou podobu právní úpravy odklonů podstatně ovlivnila novela trestního řádu provedená zák. č. 193/2012 Sb. Do § 307 TŘ včlenila druhý odstavec, čímž rozšířila okruh případů, kdy je možné aplikovat podmíněné zastavení trestního stíhání (to platí obdobně i pro podmíněné odložení návrhu na potrestání podle § 179g odst. 2 TŘ). Tím, že se obviněný zaváže zdržet se během zkušební doby určité činnosti, v souvislosti s níž se dopustil trestného činu, nebo že se zaváže složit peněžitou částku na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, na sebe dobrovolně přebírá takový závazek. Proto nelze hovořit o nahrazování ukládání trestů, které je u odklonů nepřipustné. Ustanovení ohledně zdržení se určité činnosti je zejména mířeno na obviněné, kteří spáchali přečin v oblasti dopravy a ve standardním řízení by se jako ideální jevil trest zákazu činnosti, a to zákaz řízení motorových vozidel. Krok ke zrychlení trestního řízení je to více než dobrý, ale je třeba dbát na to, aby varianta pod písm. b), tj. složení peněžitě částky, nebyla zneužívána majetnějšími osobami, které by dosáhly podmíněného zastavení trestního stíhání, aniž by výrazněji pocítily újmu. V jejich případě nikoli majetkovou, ale v podobě pozbytí řidičského oprávnění.

Rovněž je již výslovně upraveno oprávnění odvolacího soudu rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo o narovnání, jsou-li pro to splněny zákonné podmínky uvedené v § 307 odst. 1 nebo 2 nebo § 309 odst. 1 TŘ. Dříve Nejvyšší soud judikoval,¹¹⁴ že pro takový postup neexistuje zákonný podklad, a proto nemůže odvolací soud tímto způsobem rozhodnout. Přijetím novely se tak na jednu stranu se odstranily věcné spekulace, zda tak může učinit, na druhou stranu se jedná o druhostupňové rozhodnutí soudu, které lze případně napadnout jen mimořádným opravným prostředkem. Zásada zákazu reformatio in peius formulovaná v § 259 odst. 5 TŘ chrání obviněného, resp. zabraňuje zhoršení jeho postavení v důsledku rozhodnutí odvolacího soudu. Vystává ovšem otázka, jak se může proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání či schválení narovnání bránit poškozený, zvláště když u odklonů je akcentováno na uspokojení jeho nároků vzniklých ze spáchání trestného činu. Bylo-li by schvalováno narovnání odvolacím soudem, i tak se vyžaduje souhlas poškozeného, tudíž neprojevením souhlasu zabrání takovému rozhodnutí. Tato podmínka však není dána u podmíněného zastavení trestního stíhání a poškozený není uveden v okruhu osob oprávněných k podání mimořádného opravného prostředku. Absenci

¹¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. 15 Tz 43/ 2011.

takového nástroje, který by poškozenému poskytoval možnost domoci se změny rozhodnutí učiněné druhostupňovým soudem, považuji za nežádoucí a s ohledem na účel odklonu mám za to, že by bylo vhodné současnou úpravu změnit ve prospěch poškozeného, resp. jeho procesních práv.

Celkově lze konstatovat, že odklony za současné právní úpravy představují velice vhodný způsob vyřízení věci a je třeba podporovat jejich aplikaci, zejm. stanovením podmínek tak, aby bylo možno je využívat v co nejširší míře. Nelze tvrdit, že aktuální dikce zákona je ideální, ba naopak, i nadále poskytuje poměrně velký prostor pro zlepšení. Nicméně je možné ji shledat plně v souladu s českým ústavním pořádkem, ale i mezinárodními předpisy a rozhodně nezaostává v komparaci s právní úpravou odklonů v zemích s příbuznou právní kulturou.

6. ÚVAHY DE LEGE FERENDA

Budeme-li vycházet ze současné právní úpravy odklonů, jak byla vymezena v předchozích kapitolách, můžeme dojít k několika návrhům, jak ji vylepšit a zároveň na základě poznatků z praxe navrhnout způsoby, jak zefektivnit využívání jednotlivých institutů. Toto téma je s chystanou rekodifikací trestního práva procesního čím dál aktuálnější, přičemž je žádoucí se vyhnout potenciálním drobným a četným novelizacím, které by následovaly v krátké době po nabytí účinnosti nového trestního řádu.

U podmíněného zastavení trestního stíhání je často vytýkána podmínka doznání obviněného, a to z důvodu nepřiměřené přísnosti požadavku a odlišné formulace od úpravy narovnání, která vyžaduje „pouhé“ prohlášení obviněného o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán¹¹⁵. V důsledku toho je eliminována aplikace odklonu, neboť obviněný nechce dopustit, aby jeho doznání později figurovalo jako důkaz o jeho vině v případě, že by se v trestním stíhání pro neosvědčení se během zkušební doby pokračovalo. Přitom pouze u narovnání je výslovně řečeno, že k prohlášení obviněného nebude později přihlíženo, jestliže nedojde ke schválení narovnání. Toto by dle mého mělo být zákonodárcem při tvorbě nového procesního předpisu zohledněno, tj. zákonná úprava by se měla sjednotit a požadovat u obou odklonů prohlášení obviněného o spáchání skutku a dále by mělo být výslovně normováno, že k takovému prohlášení nebude přihlíženo, nedojde-li k aplikaci odklonu.

Kromě této výjimky se však zákonná dikce u tohoto institutu osvědčila a je využíván poměrně často, proto by podle věcného záměru rekodifikace trestního řádu¹¹⁶ měla zůstat zachována bez výraznějších změn. Ten samý dokument ovšem počítá s lehkou alternativou jako dalším typem odklonu, a to podmíněným zastavením trestního stíhání s dohledem. Lišila by se zkušební doba, jejíž horní hranice by činila tři roky a dohled by byl vykonáván probačním úředníkem. Mělo by to tedy představovat zpřísněnou formu „prostého“ podmíněného zastavení trestního stíhání tam, kde nepostačuje jen stanovení zkušební doby, ale je zapotřebí i kontrola obviněného, resp. jeho chování, plnění uložených povinností a příp. motivace k vedení řádného života.

Jestliže se podařilo zavést možnost, aby se obviněný dobrovolně zavázal zdržet se určité činnosti nebo složil peněžní částku na pomoc obětem trestné činnosti, nabízí se zakotvení podobné varianty pro obviněné, kteří nedisponují takovými finančními prostředky,

¹¹⁵ Rozdíl mezi doznáním a prohlášením obviněného viz předchozí kapitoly.

¹¹⁶ Ministerstvo spravedlnosti ČR. Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním [online]. Dostupný dne 9. 6. 2014 na <portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460>.

typicky mladiství nebo osoby ze slabších sociálních skupin. Vhodným se tak jeví například dobrovolný závazek obviněného vykonávat během zkušební doby (samozřejmě tak, aby to nekolidovalo s jeho pracovní dobou nebo výukou ve škole, tj. ve volném čase) v určitém rozsahu činnosti k obecně prospěšným účelům bez nároku na odměnu.

Stejně tak by dle mého mohla existovat obdobná podmínka u narovnání, která by poskytla alternativu k zaplacení peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti, čímž by se opět zohlednila situace méně majetných obviněných a mohlo by dojít k zatraktivnění odklonu. Zmiňovaný věcný záměr tuto možnost naznačuje. Dále ovšem hovoří o taxativním vymezení okruhu trestných činů, v řízení o nichž by byla možná aplikace narovnání, což povede spíše k poklesu počtu případů, kdy bylo tohoto institutu využito. Důvodem k takovému návrhu je čistě interpersonální povaha konfliktu mezi obviněným a poškozeným. S tím souvisí mj. i vyloučení narovnání v případě, kdy poškozeným bude stát nebo územní samosprávný celek. Další předpokládanou změnou by mělo být oddělení výroků v rozhodnutí, tj. výroku o schválení narovnání a výroku o zastavení trestního stíhání. Tím bude obviněnému poskytnut prostor pro splnění všeho, k čemu zavázal, především tedy úhradě způsobené škody a veřejně prospěšným úkonům, proto tento krok lze hodnotit velmi kladně.

Závěr

Diplomová práce si kladla za cíl podat podrobný a srozumitelný výklad o podmíněném zastavení trestního stíhání a o narovnání, jakožto dvou tradičních formách odklonu v trestním řízení. Než je k tomuto přistoupeno, je hned v první kapitole vysvětlen samotný pojem odklon, v čem spočívá jeho odlišnost od klasického trestního řízení a jaké benefity může přinést různým subjektům trestního procesu. Jelikož na některé teoretické otázky v této oblasti existuje mezi odbornou veřejností vícero náhledů, považovala jsem za důležité se názorově vymezit a uvést argumenty podporující tu kterou teorii, k níž se sama přikláním. Důsledkem takového postupu je, že o některých institucích je v práci pojednáno pouze povrchově, neboť dle mého nespĺňují předpoklady pro kvalifikaci do kategorie odklonů. Na druhou stranu, odhlédneme-li od třídění jednotlivých institutů, které lze v průběhu trestního řízení využít, lze s jistotou upokojivě konstatovat, že česká právní úprava je plně v souladu s vlastním ústavním pořádkem a odpovídá též mezinárodním standardům, zejm. požadavkům kladeným na zachování spravedlivého procesu.

Z obecného hlediska lze kladně vnímat i existenci forem odklonu, o kterých v této práci není pojednáno podrobněji. Možnost odstoupit od trestního stíhání v řízení proti mladistvým doplňuje institut podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání, přičemž však zároveň reflektuje zvláštní povahu řízení, která je dána osobou trestně stíhanou pro provinění. Individualizovaným přístupem k mladistvému je dosahováno potřebného působení na jeho osobu do budoucna i zrychlení a zefektivnění trestního řízení. Také varianta podmíněného zastavení trestního stíhání pro zkrácené přípravné řízení, a sice podmíněné odložení návrhu na potrestání, vykazuje po dobu své účinnosti vysoké uplatnění, čímž výrazně přispívá k odlehčení soudům.

Meritum práce představuje podmíněné zastavení trestního stíhání coby nejstarší typ odklonu v České republice. V textu jsou rozebrány jednotlivé zákonné podmínky, které je nutno splnit, aby mohl být aplikován, na což navazuje pasáž popisující průběh řízení, je-li rozhodováno tímto způsobem. Velkou výhodou tohoto institutu se podle četnosti jeho využívání ukazuje být dvoufázovost řízení. Je-li nejprve rozhodnuto mezitímně a teprve v závislosti na dalším jednání obviněného je vydáno rozhodnutí konečné, poskytuje to dostatečnou záruku, že bylo rozhodnuto skutečně přiměřeným a spravedlivým způsobem. Potenciál tohoto odklonu rozšířilo zavedení dvou nových možností, kdy na sebe obviněný může dobrovolně převít závazek, čímž bude znatelně postižen v majetkové či jiné sféře.

Pravděpodobně je ještě brzy na hodnocení této nové úpravy, ale osobně to považuji za velmi slibný krok kupředu.

Stejnou měrou je pozornost soustředěna také na druhou formu odklonu, a to na narovnání. Při stejném postupu analýzy a systematického uspořádání jednotlivých podkapitol lze nalézt možné příčiny toho, proč narovnání je aplikováno ve výrazně méně případech než předchozí odklon. Dle mého názoru je to zejména obligatorní podmínka souhlasu poškozeného s tímto postupem, která nemůže být nijak nahrazena. Na druhou stranu nemusí to být vždy pouze jeho odmítavým postojem k jednání s obviněným, ale roli může sehrát nedostatečná informovanost o podstatě odklonu a jaké důsledky má jeho schválení. Ze vzájemného srovnání s podmíněným zastavením trestního stíhání vyplývá zaplacení peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti jako obligatorní, nikoli fakultativní podmínka. Nabízí se tak předsudek, že narovnání je vhodným řešením pro obviněné s lepším finančním a sociálním zázemím, zvláště když neexistuje žádná varianta narovnání pro méně movité trestně stíhané osoby.

Na základě provedeného zkoumání dané problematiky lze zhodnotit, že aktuální právní úpravu odklonů je možné hodnotit jako kvalitní, stále však nikoli jako dokonalou. Průběžnými novelizacemi se přibližuje k ideálnímu stavu, ale skutečnou příležitost shledávám v připravované rekodifikaci trestního řádu, která je již více než žádoucí. Během příprav nového procesního předpisu bude šance vzít v potaz připomínky k současnému stavu, nebo naopak kladné hodnocení toho, co se již osvědčilo, či inspirace zahraničními právními úpravami odklonů. Ačkoli podle dostupných statistických údajů počty případů, které skončily odklonem, každoročně vykazují klesající tendenci, i nadále platí, že se jedná o velmi efektivní prostředek, jak se vypořádat s bagatelní kriminalitou, jak zrychlit trestní řízení a snížit jeho náklady a v neposlední řadě je také účinným nástrojem k urovnání sporu mezi poškozeným a obviněným.

Přílohy

Příloha č. 1

Statistika počtu trestních věcí vyřízených podmíněným zastavením trestního stíhání v letech 2008 - 2013

	Státní zastupitelství	Soudy	Celkem
2008	7459	1903	9362
2009	5762	1732	7494
2010	4125	1624	5749
2011	3692	1709	5401
2012	2967	1891	4858
2013	2362	2007	4369

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR. Statistická ročenka kriminality z let 2008 – 2012 a Přehledy statistických listů z let 2008 – 2013 [online]. Dostupné dne 20. 5. 2014 na <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html> a <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>.

Příloha č. 2

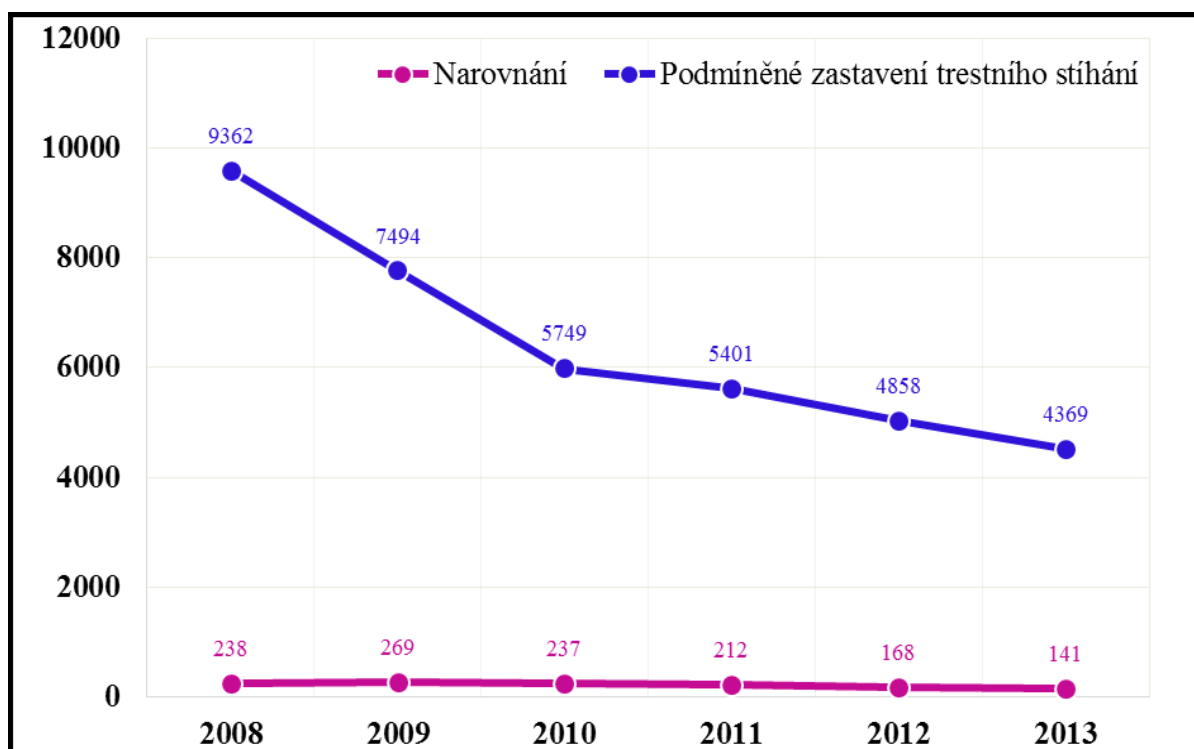
Statistika počtu trestních věcí vyřízených narovnáním v letech 2008 – 2013

	Státní zastupitelství	Soudy	Celkem
2008	148	90	238
2009	182	87	269
2010	158	79	237
2011	143	69	212
2012	97	71	168
2013	62	79	141

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR. Statistická ročenka kriminality z let 2008 – 2012 a Přehledy statistických listů z let 2008 – 2013 [online]. Dostupné dne 20. 5. 2014 na <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html> a <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>.

Příloha č. 3

Grafické znázornění využívání podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání ve vzájemném srovnání v letech 2008 – 2013



Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

- CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2006, 871 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges 2013, 864 s.
- MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, 1166 s.
- ROZUM, Jan a kol. *Výzkum institutu narovnání*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999. 162 s.
- SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, 468 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1053 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1899 – 3730 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 3614 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 988 s.
- ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, 416 s.
- ŠČERBA, Filip a kol. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*, Praha: Leges, 2012, 128 s.
- VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 651 s.

Články v odborných časopisech

- BARTOŠOVÁ, Lýdia. Rozsah dokazovania pri využití odklonov v prípravnom konaní. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 5. s. 124 – 128.

- GAJDIČIAR, Vladimír. Zákonnosť dokazovania pri aplikácii inštitútu spolupracujúceho obvineného. In KOTÁSEK, Josef (ed). *Dny práva – 2012 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 1399 - 1423.
- NEZKUSIL, Jiří. Narovnání jako forma odklonu. *Právník*, 2007, č. 10, s. 1095 – 1109.
- PALOVSKÝ, Tomáš. K některým problematickým aspektům odklonů v trestním řízení. *Státní zastupitelství*, 2007, č. 3, s. 23 - 28.
- PALOVSKÝ, Tomáš. K příčinám institucionalizace odklonů v trestním řízení. *Státní zastupitelství*, 2010, č. 7 – 8, s. 5 – 11.
- PALOVSKÝ, Tomáš. Rakouská právní úprava odklonů jako vzor pro právní úpravu českou?. *Státní zastupitelství*, 2007, č. 7 - 8, s. 55 - 60.
- PALOVSKÝ, Tomáš. Odklony v trestním řízení ve středoevropské srovnávací perspektivě (Polsko, Slovensko, Česká republika, Rakousko). *Státní zastupitelství*, 2011, č. 4, s. 16 – 28.
- SUCHÝ, Oldřich. Odklon v trestním řízení. *Právník*. 1991, č. 3, s. 248 – 255.
- ŠČERBA, Filip. K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým. *Trestní právo*, 2005, č. 5, s. 16 – 24.
- ŠČERBA, Filip. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 2, s. 33 - 36.
- ŠTEFLOVÁ, Jarmila. Na co si dát pozor při rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání. *Státní zastupitelství*, 2011, č. 9, s. 30 – 34.
- TERYNGEL, Jiří. K některým otázkám podmíněného zastavení trestního stíhání. *Bulletin advokacie*. 1995, č. 9, s. 23 – 30.
- ŽILINKA, Maroš. Podmienečné zastavenie trestného stíhania po rekodifikácii slovenského trestného procesu. *Státní zastupitelství*, 2012, č. 3. s. 13 – 19.

Právní předpisy a mezinárodní smlouvy

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Sdělení č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 124/2008 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů
- Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon
- Zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok

Judikatura

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. 15 Tz 43/ 2011
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2007, sp. zn. 4 Tz 63/2007
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1571/2011
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1515/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2012, sp. zn. 15 Tdo 1198/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. 11 Tdo 1202/08
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích, pobočka v Táboře, ze dne 16. 1. 2008, sp. zn. 14 To 1/2008
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 5. 2005, sp. zn. 4 To 383/2005
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 7. 2003, sp. zn. 61 To 275/2003.

Internetové zdroje

- <http://www.psp.cz>
- <http://portal.justice.cz>
- <http://jaspi.justice.gov.sk>
- <http://www.parlament.gv.at>

Shrnutí

Diplomová práce pojednává o dvou formách odklonů v trestním řízení, a to o podmíněném zastavení trestního stíhání a o narovnání. Za cíl si klade analýzu těchto institutů jak v obecné rovině, tak rozebrání jednotlivých podmínek stanovených zákonem pro jejich aplikaci. Práce je systematicky členěna do šesti hlavních kapitol.

V úvodní kapitole je podán teoretický výklad o odklonech, jejich významu a účelu. Dále je nastíněna obecná právní úprava odklonů v českém trestním řádu, včetně uvedení institutů, které se za odklony považují a které nikoli, a proč. Mimo jiné je vysvětlen i s nimi úzce související pojem restorativní justice.

Samotné jádro práce spočívá v podrobném popisu podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání, přičemž každému institutu je věnována samostatná kapitola. V nich je pojednáno o dílčích podmínkách, které jsou stanoveny zákonem, a také o průběhu řízení, je-li rozhodováno o odklonu.

Zvláštní kapitola je vyhrazena pro srovnání české právní úpravy s úpravou zahraniční. Pro tyto účely byl vybrán slovenský trestní řád, který v rámci odklonů vykazuje určitá specifika.

V závěrečné části práce je zhodnocena současná právní úprava odklonů, její kladné i méně dokonalé rysy. Na toto pak navazují návrhy na možné varianty, jak by mohla být oblast odklonů upravena v budoucnu.

Summary

This diploma thesis deals with two types of diversions in a criminal procedure, namely a Conditional Discontinuance of the Criminal Prosecution and a Settlement. The aim is to analyze these institutes generally and also their particular legal requirements for the use. The thesis is systematically divided into six main chapters.

The introductory part contains a theoretical commentary on diversions, their meaning and purpose. Further on general legislation of diversions is foreshadowed, including a brief explanation which institutes belong to this category and which do not and why it is so. Since it is closely associated with this matter, the term “restorative justice” is clarified, too.

The core of the thesis lies in detailed description of the Conditional Discontinuance of the Criminal Prosecution and the Settlement, whereas both are dealt with in separate chapters. Each one of them discusses particular requirements set in the Code of Criminal Procedure as well as a course of the criminal procedure when it is being decided upon a diversion.

The next chapter is dedicated to a comparison between Czech and foreign legislation. Slovak Code of Criminal Procedure has been chosen for this purpose due to its interesting specifics within the scope of diversions.

In the final part, current Czech legislation, its positive as well as its less perfect features are reviewed and summed up. This is followed by suggestions how the field of diversions could be regulated in the future.

Klíčová slova

odklon, podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, přečin, trestní řízení, státní zástupce, trestní stíhání

Key words

diversion, conditional discontinuance of the criminal prosecution, settlement, misdemeanor, criminal procedure, prosecutor, criminal prosecution